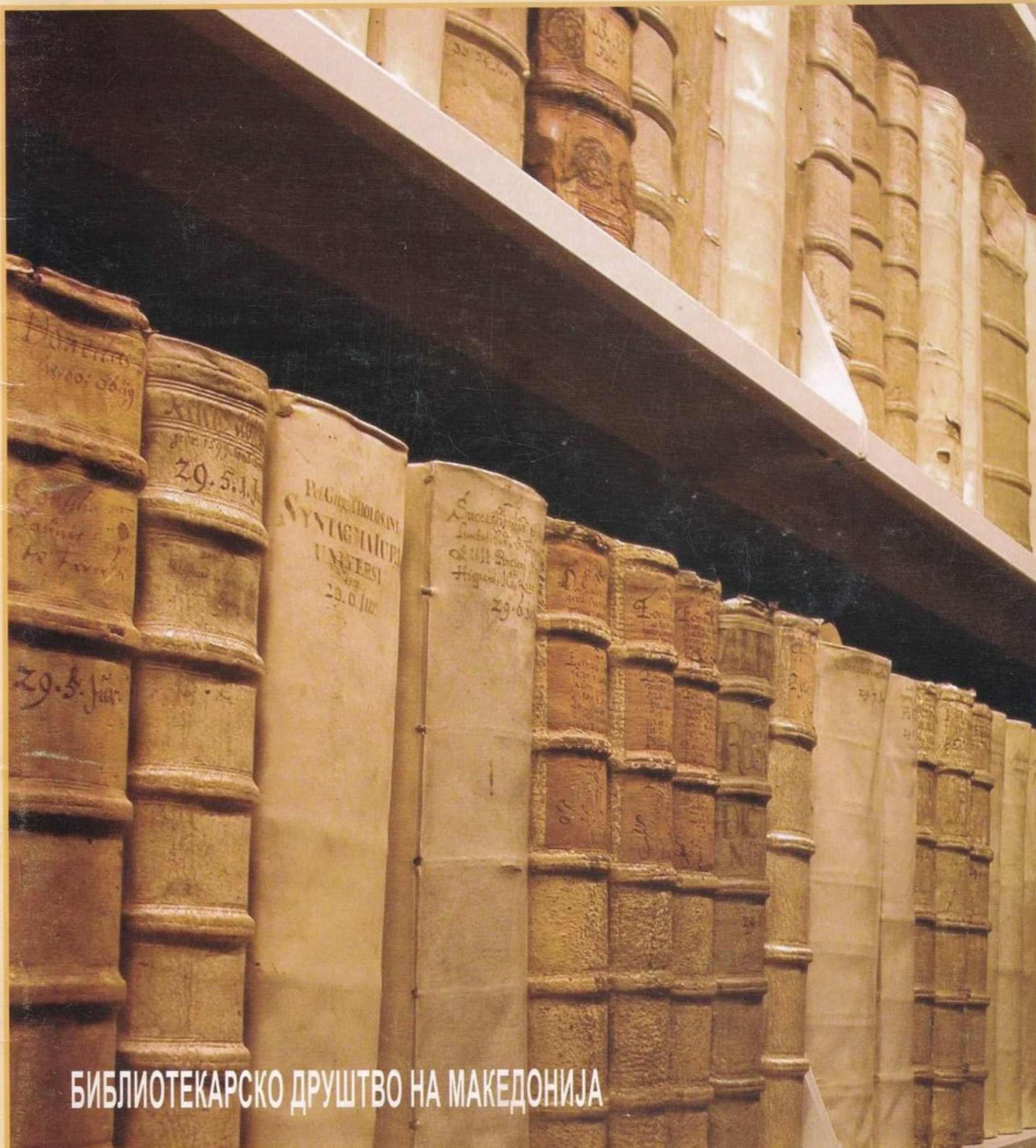

БИБЛИОТЕКАРСТВО

ВОЛУМЕН 27 (2010), бр. 1 - 2

ISSN 1409-9357

БИБЛИОТЕКАРСКО ДРУШТВО НА МАКЕДОНИЈА

Почитувани колеџи и чииџиџели,

Пред вас е најновиот број на списанието *Библиоџекарсџиво* за 2010 година и се надеваме дека во него вклучивме теми што се од ваш интерес и ќе го побудат вашето внимание за понатамошни знаења и нови работи.

Библиотекарското друштво на Македонија поднесе проект до Министерството за култура за да го финансира списанието *Библиоџекарсџиво* за да бидат испечатени два броја во 2010 година, но, за жал, Министерството го финансира овој проект само за еден број.

Од тие причини, решивме списанието да го издадеме како двоброј за да се запази динамиката на излегување на списанието.

Она што треба да се нагласи е дека и во ова списание се водеше сметка да се вклучат квалитетни и актуелни теми што ги засегаат библиотекарството како професија и библиотечните работници како директно вклучени во оваа дејност.

На сите вас ви посакуваме понатамошна успешна работа и личен успех и ве охрабруваме да продолжите да соработувате со БДМ, со цел ова наше единствено списание да го направиме што поквалитетно и побарано.

Од Редакцијата

СОДРЖИНА

ISBN и ISSN во формалната обработка на публикациите	5
Народната библиотека во мултикултурна заедница	8
Мотивација на вработените во библиотеките	13
Стратегии на менаџментот и нивна примена за зголемување на мотивацијата	24
Библиотечна граѓа и услуги за затвореници - Чекори во изградба на збирките	30
Корисници на информациските извори во високошколските библиотеки: Потреби и очекувања	35
Меѓубиблиотечното зајмување во Националната и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски” - Скопје	41
Автоматизација на НУ-Библиотека “Кочо Рацин” - Тетово - Успеси и проблеми	45
Разговор со д-р Зигрид Реиницер (Sigrid Reinitzer)	49
Кон промоцијата на монографијата “Од читалиште до национална установа - библиотека Гоце Делчев - Штип”	58
Цел стан - библиотека	62

ISBN И ISSN ВО ФОРМАЛНАТА ОБРАБОТКА НА ПУБЛИКАЦИИТЕ

Елена Мојсова, библиотекар,
Национална установа - Универзитетска библиотека
“Св. Климент Охридски”, Скопје (НУУБ)

Клучни зборови: ISBN, ISSN, Библиографски опис, елементи

Меѓународното уедначување на каталожно-библиографскиот опис на монографски публикации датира уште од далечната 1969 година, чиј предмет на анализа бил на Меѓународната конференција на библиотекарските друштва. Наскоро потоа следат низа конференции за на крај да резултира издавањето на стандардното издание на Меѓународните упатства во 1974 година, под наслов ISBD (International Standard Bibliographic description for monographic publications - 1st standard ed. - London, 1974). Понатаму, следат постапни усовршувања на меѓународните упатства (стандарди за каталожниот опис). Следејќи ги сите меѓународни препораки во однос на измените и дополнувањата на правилниците за каталогизација, НУБ “Св. Климент Охридски” го применува "Pravilnik i priručnik za izradlu Abecednh kataloga" Eva Verona, drugi dio: Kataložni opis, Zagreb 1983, за изработка на формалните каталози. Формаланата обработка на документите претставува каталожно-библиографско опишување / регистрирање на карактеристичните податоци на документите согласно со споменатиот Правилник, во кој одделните елементи редоследно се наведени во рамковната шема на формалната обработка на документите. Бројот на елементите во библиографско-каталожното опишување при формалната анализа на документите, следствено и степенот на нивна идентификација, зависи од функциите на соодветните библиографски изданија или библиографиите (идентификациска функција, статистичка функција, културно-историска функција, документациска, евалуативна функција). Поврзаноста со функциите на Тековните национални библиографии (ТНБ) како базични библиографии се објаснува на тој начин што на секој вид библиографска информација ТНБ се должни да бидат во состојба да обезбедат максимална и точна идентификација на документите со максималниот број елементи од библиографскиот опис во кој нужно се отсликува максималната исполнетост. Од друга страна, ако сакаме ТНБ да претставуваат основа за меѓународна размена на библиографски информации, т.е. да обезбедат рамноправно учество во системот УБК (Универзална библиографска контрола), потребно е да го обезбедат збирот на сите елементи, со што ТНБ би претставувале средство што ќе одговори на меѓународните препораки и стандарди.

Крајниот елемент при библиографско-каталожниот опис на монографски публикации и периодични изданија е меѓународниот стандарден број за идентификација на монографии (ISBN) и за сериски изданија (ISSN). За прв пат како идентификувачки елемент за книги бил применет во Велика Британија (1967 г.), а потоа во САД (1968 г.). Во 1968 г. ISO (International organization for standardisation) формирала Работна група, која била задолжена да подготви меѓународен стандард за броеви на книги; тој бил применет во 1972 г. како ISO/2108 (ISO standard 2108. Documentation-International standard book number)

ISBN се состои од нехиерархиски подредени десетина броеви што се поделени во четири групи:

Првата група го идентификува податокот, каде е издадена книгата, втората се однесува на земјата каде што е издадена публикацијата, третата - реден број на книгата и последната група броеви имаат контролен карактер.

Од самиот почеток, ISBN бил разработен исклучиво како стандарден број за монографии, но постепено се појавила тенденција и за други видови документи, како на пример картографски изданија, аудиовизуелни материјали и сл. Се ценело дека за овие видови документи не може да има проблеми. Некои истражувања (Neubauer, K.W. The present status and future expectations of the programme for the assignment of ISBN - IFLA journal, 1979 No 1, 8-21) покажале дека веќе 22 земји во светот го користат ISBN, при што околу четири милиони книги имаат ISBN, а околу 300 издадени нови книги годишно го имаат ISBN. Потребно е особено да се одбележи што ISBN го има секое ново издание на книгите или нивното повторно издание, а исто така и секој одделен том од многутомните изданија. На тој начин се обезбедува целосна идентификација на документите со помош на ISBN. Токму заради тоа бил подготвен подетален проект за стандардизација за правилна примена на ISBN. Меѓународниот центар за ISBN во Берлин во 1978 година публикувал ново издание "The ISBD system. Users manual" и "ISBN review".

Користењето на ISBN на национален план се остварува повеќе кај поголем број издавачи на одделни земји, но во ред други земји (на пр: Русија и Франција) со таа работа се занимаваат националните библиографски центри, а сето тоа има тесна врска со нивната издавачка продукција отсликана со бројот на задолжителните примероци.

Стандардниот број на книгите како елемент на библиографски опис први го примениле во ТНБ на Велика Британија, Франција, Скандинавските земји, а од бившите социјалистички земји (СССР) и Унгарија.

Меѓународниот број за идентификација на сериските изданија (ISSN) за прв пат бил предложен во далечната 1968 година од Американскиот национален институт за

стандардизација. Во тоа време, потребата од воведување ISSN се јавила како резултат на зголемениот пораст на периодични изданија во светот (околу 100 000 годишно), а исто така и од постојаните измени и дополнувања на библиографските и издавачките податоци (на пр: промена на насловите на списанијата, промена на нивната периодичност). ISSN конечно бил преземен на меѓународен план во 1975 година, ISO стандард 3297. Разликата меѓу ISBN и ISSN се состои во тоа што ISSN нема никаква содржинска смисла, туку претставува сам по себе регистрациски број, составен од осум арапски броеви, распоредени во две групи по четири бројки, одвоени со тире (-), кое има единствено значење, а тоа е олеснување при читањето или меморирањето на соодветниот број. Првите седум бројки имаат улога на регистрациски број, а осмиот има контролен карактер.

Во некои случаи е дозволено едновремена примена на ISSN и ISBN, особено кај монографски труд публикуван во повеќе видови томови со податоци за периодичност. Секое периодично издание добива ISSN, содржи и главен наслов поврзан со тој број: или стварниот наслов на периодичното издание или негова модификација во тој случај кога крајниот/најновиот наслов има приближно општ карактер (на пр: “Билтен”, “Годишник”), или пак кога под тој наслов постојат неколку периодични изданија.

Секоја следна промена на насловот на периодичното издание доведува кон утврдување нов ISSN. За разлика од ISBN, ISSN кај периодичните изданија се одредува во националните центри или директно се преземаат од Меѓународниот центар за регистрација на сериски изданија во Париз (ISDS), од каде што се контролира исто така целата дејност во примената на ISSN на меѓународен план.

Би било корисно да се предложат сугестии во тој систем на различна имплементација на меѓународните стандарди и препораки сите елементи од библиографскиот опис точно да се определуваат, како и сите прашања сврзани со нивното регистрирање на национално ниво. Многу од прашањата на национално ниво треба дополнително да се појаснуваат, како на пример прашањата за специфичните особености на соодветниот јазик, а исто така и ред состојби на меѓународните стандарди од алтернативен карактер, кои дозволуваат примена на едно или друго решение во нивните национални библиографски центри во зависност од традицијата или од функциите на ТНБ. Поради тоа е потребна подетална анализа на некои елементи од библиографскиот опис, за кои се предлагаат алтернативни решенија или кои воопшто не се решени на задоволително ниво во ISBD, на пример податокот за наслов, бројот на авторските имиња, преводот на насловите, типолошката карактеристика на документите, определување на редоследот на изданијата и сл.

НАРОДНАТА БИБЛИОТЕКА ВО МУЛТИКУЛТУРНА ЗАЕДНИЦА

Вилма Јованова

Вовед

Мисијата на народните библиотеки е да создадат можности за сите граѓани да читаат, да учат, да осознаваат, да бидат информирани и да ги зајакнуваат своите сопствени културни, духовни и демократски капацитети, да ги запознаат и да ги користат придобивките од новите информациски технологии, креативно и квалитетно да го минуваат своето слободно време во нив. Библиотеките во Македонија треба да бидат потпора на општеството вклучувајќи ги сите маргинализирани групи граѓани и промовирајќи ги македонската книжевност и културните вредности, воедно зајакнувајќи ја вредноста на мултикултурализмот во општеството. Во едни такви услови, може да се очекува библиотеката да биде современ јавен регионален сервис што ќе биде постојано надградуван со технолошки и со човечки ресурси, место каде што секој граѓанин без разлика на возраст, пол, раса или национална припадност, верско или политичко определување, ќе има можност за сеопфатен пристап до културните и до научните содржини и информации, на најбрз и најсоодветен начин, блиску до стандардите на една европска библиотека

Мултикултурализам всушност значи постоење на повеќе култури на ист простор на живеење каде што културата ги опфаќа различните раси, религиозни или културни групи што манифестираат традиционални однесувања, културни вредности, начин на размислување и стил на комуникација. Тргувајќи од дефиницијата на IFLA за мултикултурализам, мултикултурното општество во најширока смисла го сочинуваат: имигрантите, барателите на азил, привремени работници, припадниците на националните малцинства (староседелци/автохтони малцинства).¹ Народната библиотека има задача да негува дијалог меѓу културите и да ги застапува културните и јазичните различности.

Интеркултурализмот подразбира интерактивен однос меѓу различните култури. Ако светот го разбираме како едно глобално општество, тогаш сите ние сме културни малцинства и тој свет функционира со интеркултурализмот.

¹ Defining "Multiculturalism" Final Report submitted by Clara M. Chu. March 18, 2005.
URL: <http://www.ifla.org/VII/s32/pub/multiculturalism-en.pdf> (2009-02-23)

Библиотечна граѓа и услуги во мултикултурна средина

Библиотечната граѓа и службите треба да осигурат дека народната библиотека ја отсликува мултикултурната заедница. Мултикултурните библиотечни служби обезбедуваат мултукултурни информации за сите корисници на библиотечните служби, а секако треба да настојуваат да обезбедат и специфични услуги наменети за етничките, јазичните и културните малцинства.

Децата тешко може да развијат јазични и општествени компетенции во рамките на културата на мнозинството ако тие компетенции ги немаат развиено во рамките на мајчиниот јазик што го зборуваат.²

Насоките на IFLA за библиотечни услуги во мултикултурна заедница ја истакнуваат важноста за набавка на граѓа и за обезбедување услуги во заедницата со исполнување на следните услови:

- Посебна граѓа, како и посебни услуги за етничките, јазичните и културните малцинства со ист квалитет како и преостанатите услуги во библиотеката (важат сите насоки и стандарди за работење);

- Библиотечната граѓа треба да овозможи етничките малцинства да се доближат до културата на мнозинството и тоа со користење граѓа на свој мајчин јазик; Припадниците на мнозинството треба да имаат можност да се запознаат со културата на малцинствата со соодветни библиотечни содржини во врска со културата, јазикот и традицијата на другите националности што ја сочинуваат заедницата;

- Набавка на граѓа на јазиците на малцинствата или онаа граѓа што се однесува на животот на другите култури;

- Набавка на граѓа разнолика по формат (списанија, весници, книги, звучни или е-книги, цедиња...) и истата треба да биде достапна на јазиците на малцинствата;

- Побарувачката не треба да биде мерило бидејќи малиот интерес може да рефлектира мала и недоволна понуда или недоволна промоција на можните и постојните библиотечни услуги;

- Библиотеките треба да го поттикнуваат учењето на странските јазици, како и на националниот јазик;

- Библиотеките што користат автоматизирани системи треба да осигурат тој да има можност на поддршка на бази на податоци на оние писма што се разликуваат од националното писмо, а се присутни во заедницата;

- Насочување на општествените и на културните активности кон сите етнички, јазични и културни групи;

² Strièevicè, I. *Izgradnja i upravljanje knji•niènim zbirkama/Posebne korisnièke skupine. Izvanredni diplomski studij iz knji•nièarstva. Fakultet filozofskih znanosti sveuèilišta u Zadru. Zadar, 05.02.2009. [предавање]*

- Роднокрајната збирка мора да ги прибира сите документи поврзани со културното, јазичното и етничкото наследство во заедницата.³

Врз основа на сите овие насоки, за изградбата на фондот во мултикултурната заедница може да се заклучи дека тоа не се изолирани насоки, туку тие се интегрирани во општите насоки за изградба на фондот во библиотеката. Воопшто, библиотеката треба да има книжен фонд од 1,5 до 2,5 книги по жител (припадници на етничките малцинства), а кај формирањето нов книжен фонд по 1 книга на жител.⁴

Во процесот на изградба на фондот може да се вклучат:

- Наставниците од основните и од средните училишта што имаат мултикултурни групи ученици или групи составени од едно етничко малцинство, како и корисниците со нивните дезидерати;

- Издавачите на мултикултурните изданија (граѓа разнолика по формат: монографски публикации, референтни публикации, весници, списанија итн.);

- Амбасадите на матичните држави на тие групи со свои грантови;

- Невладините организации што работат проекти со етничките и со националните малцинства;

- Локалната власт што има свои фондови за мултикултурен развој на заедницата; и

- Библиотекарите со истражување на Интернет за веб-информациите во врска со актуелните програми за едукација на етничките, јазичните и културните групи.

Библиотечните служби треба да ја отсликуваат етничката, културната и јазичната слика на заедницата. Ако библиотекарот добро го познава јазикот на малцинството, како и нивните обичаи, традиции, култура, тогаш е многу лесно да се воспостави контакт, да се вклучи корисникот во изборот на граѓата и, на крајот, да се одговори на нивните барања во библиотеката.

Во последно време невладините организации во Македонија иницираат локални манифестации поврзани со промоција на културата на етничките малцинства аплицирајќи проекти за едукација на етничките групи, а вклучувањето на библиотекарите во тие активности може да придонесе кон приближувањето на тие етнички, културни и јазични групи до библиотеката.

³ Спом.д. Strieevia, I. Izgradnja i upravljanje ... [предавање]

⁴ Narodna knji•nica: IFLA-ine i UNESCO.eve smjernice za razvoj slu•bi i usluga. Zagreb : HKD, 2003. Стр. 49

Литература

1. Narodna knjižnica: IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za razvoj službi i usluga. Zagreb : HKD, 2003.
2. Stričević, I. Izgradnja i upravljanje knjižničnim zbirkama/Posebne korisničke skupine. Izvanredni diplomski studij iz knjižničarstva. Fakultet filozofskih znanosti sveučilišta u Zadru. Zadar, 05.02.2008. [предавање]
3. Multicultural Communities: Guidelines for Library Services.
URL: <http://www.ifla.org/VII/s32/pub/guide-e.htm> (2009-02-23)
4. Defining “Multiculturalism”. Final Report submitted by Clara M. Chu. 2005.
URL: <http://www.ifla.org/VII/s32/pub/multiculturalism-en.pdf> (2009-02-23)

Резиме

Тргувајќи од својата мисија и визија, а според Манифестот на IFLA/UNESCO, народната библиотека претставува “... местен природ до знаењето, ги осигурува условите за доживотно учење” и таа е “... витална сила во образованието, културата и информирањето и главен фактор во негувањето мир и духовна благосостојба ...”.⁵ Услугите и службите во народната библиотека треба да се засноваат врз еднаков пристап за сите, без разлика на возраст, пол, вера, националност, јазик или општествена положба⁶. Базирајќи се врз ставот дека сите корисници имаат право на информација, култура, образование и забава, народната библиотека се очекува да биде во служба на негување дијалог меѓу културите на припадниците на различните етнички и културни малцинства и да ги застапува нивните културни и јазични различности. Секцијата на IFLA за библиотечни услуги во мултикултурна средина дава насоки за изградба на мултикултурна граѓа и услуги во народната библиотека што опслужува една таква мултикултурна заедница.

Клучни зборови: Манифест на IFLA/UNESCO за народни библиотеки, Секција на IFLA за библиотечарски услуги во мултикултурна заедница, еднаков пристап, етничка, културна и јазична различност.

⁵ Narodna knjižnica: IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za razvoj službi i usluga. Zagreb : HKD, 2003/IFLA-in/UNESCO-ov Manifest za narodnje knjižnice, Стр. 75

⁶ Исто

The public library in a multicultural community

Summary

Based on the vision and mission of the Public Library and according to the IFLA/UNESCO Manifesto, the library presents "...a local approach to knowledge, providing conditions for lifelong learning..." and it also is "...a living force in education, culture and information, and as an essential element for the fostering of peace and spiritual welfare". The services of the public library should be founded on the basis of equality for access for all, regardless of age, race, sex, religion, nationality, language or social status.

Taking into consideration that all users hold the right to access to information, culture, development, knowledge and fun, so the public library is expected to be in service of developing a dialog between members of different ethnic and cultural minorities and to represent their cultural and language diversities.

IFLA Library Services Section in a multicultural environment gives directions for creation of multicultural materials and services in the public library that attends to such multicultural community.

Key words: IFLA/UNESCO Public Library Manifesto, IFLA Library Services Section for library services in multicultural community, equal access, ethnic, linguistic and cultural diversity.

МОТИВАЦИЈА НА ВРАБОТЕНИТЕ ВО БИБЛИОТЕКИТЕ

Иванка Соколова

Апстракт

Мотивацијата е еден од најкомплексните феномени на човековата природа. За откривање на мотивациските механизми, обработени се многу теории што послужиле како основа за разбирање на многубројните внатрешни и надворешни фактори што влијаат врз мотивираноста и задоволството на секоја единка. Меѓу поважните задачи на менаџментот е препознавањето на разликите и потребите на луѓето и изградба на правичен систем на наградување и мотивирање, користејќи притоа комбинација на материјални и нематеријални компензации. На мотивацијата и задоволството на вработените влијаат: платата, меѓучовечките односи, сигурната работа, работната околина и сл.) Досегашните концепти на мотивацискиот систем во библиотеки не се покажаа доволно флексибилни, па затоа целокупните организациски активности треба да се насочат кон изградба на единствен мотивациски систем што ќе се темели врз колективни и индивидуални мотивациски фактори.

Клучни зборови: мотивација, теории на мотивација, мотивациски фактори, мотивациски систем, менаџмент, библиотеки

Abstract

Motivation is one of the most complex phenomena of human nature. Detection of motivational mechanisms are treated very theories that served as a basis for understanding the many internal and external factors that affect motivation and satisfaction of each individual. Among the important tasks of management is recognizing the differences and needs of people and build a fair system of reward and motivation, while using a combination of tangible and intangible compensation. Motivation and employee satisfaction affect salary, interpersonal relations, safe work environment, etc.). Previous concepts of motivational system in libraries are not shown sufficiently flexible so overall organizational activities should focus on building unique motivational system that shall be based on collective and individual factors.

Key words: motivation, motivation theories, motivational factors, motivational system, management, libraries

Вовед

Денес човекот со своето знаење и вештини претставува богатство за секоја организација. Во време на големи општествени промени, кога библиотеките често имаат голем број пречки, раководителите тешко можат да одржат работна атмосфера, особено е тешко да ги задржат најдобрите работници, кои работат брзо, точно, креативно и иновативно. Оттука може да се заклучи дека мотивацијата е неопходна во успешната имплементација и управување бидејќи дава енергија и насоки во однесувањето. Во процесот на мотивирањето на вработените менаџерите ја имаат главната улога. Користејќи ги мотивациските средства обезбедени од организацијата, тие мораат да ги поттикнат вработените за остварување максимални резултати.

Соочувајќи се со предизвиците на информациската технологија, финансиските рестрикции и сè посилната пазарна конкуренција, тежиштето на промените паѓа врз вработените, кои мора да бидат образовани, креативни, мотивирани и подготвени да ги прифатат работните обврски. Таквата библиотека за секој менаџер е предизвик и бара зајакната професионална и физичка мобилност, што подразбира постојано учење и стекнување нови знаења и вештини.

“Ова значење доаѓа од фактот дека организацијата како опкружување станува продуктивна единствено благодарение на менаџерите и вработените, кои заеднички работат на тоа сите ресурси да бидат ефективни и да работат за остварување на целите на организацијата”.⁷

Последните десетина години библиотеките во Македонија минуваат низ организациски и управувачки промени, соочувајќи се со значајни општествено-политички промени што имаат влијание врз работата на библиотеките. Министерството за култура обезбедува плати и минимални средства, но тоа не е доволно за развој на библиотечната дејност онака како што налагаат современите текови.

Во изразените конкурентски услови, библиотеките се принудени да обезбедат што поквалитетни услуги, а тоа е поврзано со потребата за мотивирање на кадровскиот потенцијал, кој со своето знаење и способности ќе придонесе кон што подобра и квалитетна услуга, а со тоа и за афирмација на библиотеките.

⁷ Wreen, Danijel A.; Voich, Dan Jr. Menadžment, Proces, struktura i ponašanje. Beograd: Privredni pregled, 1994. Стр. 71.

Мотивација

Мотивирањето на луѓето веројатно е старо колку и човекот и укажува на тоа дека станува збор за мошне комплексен проблем. Поради тоа многубројните теории се обидуваат да одговорат на прашањето:

“Што е мотивација и како се одвива процесот на мотивирање“?

Според Руе и Баерс⁸, сите дефиниции на мотивацијата имаат три заеднички црти:

- мотивацијата зависи и е поврзана со човековото однесување, односно со она што го активира однесувањето,
- мотивацијата е поврзана со она што го управува однесувањето кон одредена цел,
- мотивацијата е поврзана со начините на однесувањето.

Она што треба да се нагласи е тоа дека мотивацијата подразбира состојба на умот или емоции што го наосчуваат и го интегрираат човековото однесување.

Во своето дело “Менаџмент”, Шуклев ги анализира факторите што влијаат врз мотивацијата на вработените. Притоа, посебно се осврнува на: индивидуалните црти што секоја индивидуа ги носи во себе во некоја работна ситуација (ставови, интерес и потреби), карактеристика на работата, карактеристики на организацијата, парите како мотиватор (нагласувајќи дека парите и денес како и во минатото се важен мотивирачки фактор).

Фактори што влијаат врз мотивацијата

Мотивацијата како моќ што влијае врз однесувањето на луѓето секогаш е поттикната од цела низа фактори што произлегуваат од личноста или се наоѓаат во нејзината околина.⁹ Тие фактори може да се менуваат со текот на времето, а зависат од моментот кога се појавуваат. Може да се групираат во три основни групи:

- индивидуални карактеристики
- карактеристики на работата
- организациски карактеристики

⁸ Rue, Leslie W.; Bayers, Lloyd I. Management Skills and Application, 1992. Стр. 354.

⁹ Шуклев, Б. Нав. дело. стр. 246.

Индивидуални карактеристики

Секој човек е единствен во процесот на мотивирањето. Личните потреби, вредности и интереси се тие што секоја индивидуа ги носи во себе и на работа, затоа е тешко да се определи што го мотивира секој работник лично. Тоа може да бидат пари, сигурна работа, предизвик на работата, успехот и личните достигнувања.

Карактеристики на работата

Секоја работа е различна и од вработените бара способност и знаење. Тоа се пред сè вештините што ги бара работата, автономија, награди за квалитетно и навремено извршените работни задачи, повратна информација за резултатите итн.

Организациски карактеристики

Ги опфаќат правилата и процедурите, кадровската политика, практиката на менаџментот и системот на наградување, со кои се придонесува за поголема продуктивност во работењето на организацијата, мотиваторите со кои менаџментот се користи како инструмент за поттикнување. Во процесот на мотивирање организациите мора да ги земат предвид сите три фактори.

Плати и дневници

Платите не се единствени, но се едни од најважните и најмоќни фактори бидејќи за поголем број вработени се средство за преживување и подобрување на квалитетот на животот. Јасно е дека парите се средство со кое се задоволуваат многу потреби. Шуклев¹⁰ истакнува дека парите имаат различна улога во задоволувањето на секој вработен и дека нивната улога како мотиватор е посилна кога се задоволуваат физиолошките потреби. Како мотивациски фактор имаат влијание врз сите вработени, со тоа што подобро се влијае врз оние вработени што се со низок животен стандард. Во однос на Херцберговата мотивациска теорија, парите играат важна улога во однос на спречувањето на незадоволството бидејќи ниска плата сигурно ќе доведе до незадоволство. Според него, вработените најчесто им придаваат значење на личните и на општествените вредности (интересна работа, можност за личен развој). Тоа значи дека на вработените треба да им се обезбеди пристојна плата и некои материјални можности (во што, нормално, не треба да се претерува) за да го спречиме незадоволството. За подигање на мотивацијата постојат многу начини што не се скапи или се бесплатни.¹¹

¹⁰ Шуклев, Нав. дело, стр. 250.

¹¹ <http://www.trend.hr/clanak.aspx?BrojID=62&KatID=22&ClanakID=665> (пристап 2009.07.05)

Сигурна работа

Во денешни услови кога луѓето во работата гледаат основна егзистенција, сигурноста што ја нуди работата или недостатокот на страв од разрешување исто така може да бидат добар начин за мотивирање на вработените. Работата е тесно поврзана со сигурноста бидејќи платата што се добива е основа за сигурност и егзистенција. Постојаното вработување ги има следните ефекти врз вработените:¹²

- подготвени се за стекнување нови знаења со голем интерес,
- даваат предлози за подобрување на работата знаејќи дека тоа нема да ги загрози нивните работни места,
- посветуваат големо внимание на изборот на нови вработувања,
- даваат поголем напор за долгорочна успешност.

Пофалници, признанија и награди

Освен платата и другите материјални мотивациски фактори за добро завршена работа, вработените може да бидат мотивирани со други мотивациски фактори и тоа со пофалби, признанија и награди што водат кон остварување на што подобри резултати. Вработените мора да бидат ценети и да бидат наградени за својата работа, а тие пофалби не треба да доаѓаат само од раководството на одделот, туку и од раководството на повисоко ниво.

Доделувањето на признанија и пофалби не се незначителни, а успешните лидери тоа знаат добро да го концепираат, покажувајќи со тоа дека тоа е во тесна врска со визијата и стратегијата на библиотеката. Постојат повеќе начини како може да бидат упатени пофалбите до вработените. Пред сè, работникот треба да биде пофален непосредно по добро завршената работа, јавно да се пофали пред колегите итн. Тоа влијае мошне мотивирачки врз работникот кому му растат самодовербата и достоинството.

Практиката покажува дека овие мотиватори во библиотеките многу малку се користат и тоа најчесто затоа што раководството не е свесно за тоа дека токму пофалбите, признанијата и наградите се многу важни стимулатори што влијаат врз работната продуктивност.

¹² Zupan, N. Nagradite uspešne. Ljubljana : Gospodarski vestnik, 2001, стр. 51

Работна околина

Ако сакаме вработените да се чувствуваат пријатно на работното место, тогаш мора да се обезбедат добри работни услови. Температурата, светлоста, бучавата, прашина и сл., можат неповолно да влијаат врз работата, па вработените да се чувствуваат бескорисно на работа бидејќи работата не им причинува задоволство. Најчесто за подобрувањето на условите за работа не се потребни многу средства, а често е потребно да се обрне внимание само на некои детали, како што се бојадисувањето на ѕидовите, декорација на просторот со цвеќе и некои ситници, пуштање дискретна музика, одржување на просторот секогаш чист и без прашина. Пријатниот простор сигурно позитивно ќе дејствува врз расположението на вработените, а условите за работа може да генерираат извор на задоволство и мотивираност.

Организација на работата

Организацијата на работата вклучува повеќе задачи и одговорности. Одговорните за изработка на плановите и програмата за организацијата на работата мора да размислуваат за неколку работи:

- разноликост на работата
- *самостојност* – решавање и донесување самостојни одлуки што се многу важни за организацијата кои можат да ги мотивираат вработените бидејќи ги поттикнуваат на размислување, внесување нови идеи, ја зголемуваат нивната одговорност, а со тоа се јакне нивната самодоверба
- *одговорност* – тука пред се се мисли на преземената одговорност за решавање одреден проблем
- предизивик
- важноста на работата
- интеракција
- *повратна информација* (feedback)

Оспособување и обука

Развојот на технологијата од вработените бара широко познавање и стручност. За да може да се приспособат кон промените и да го подобрат квалитетот на услугите, организациите трошат многу средства за оспособување и развој на своите кадри.

Всушност, стручните, обучените и образованите кадри се темел на успешноста на секоја организација. Ако сакаме да имаме креативни луѓе во библиотеките, тогаш на вработените мора да им се овозможат услови за личен развој. Можноста за дополнително образование и учеството на вработените во образовниот процес им овозможува развој на способностите и вештините за да одговорат на предизвиците. Во секое современо општество образованиот човек е свесен за фактот дека што повеќе учи за светот, неговото сознание за нерешените проблеми и неговото сократовско знаење за незнаењето стануваат се подетални и прецизни.¹³

Библиотекарите своето образование може перманентно да го усовршуваат преку разни облици и тоа:

- *стџирање* во домашни или во библиотеки во други држави; стекнатите знаења библиотекарите можат да ги применуваат во својата библиотека, а стекнатото искуство да го споделат и со колегите од другите библиотеки

- *Самообразование* е учење што библиотекарот го работи самостојно на работното место кога користи “книги, аудиовизуелни и мултимедијални методи, а претставува можност што бара силна мотивација и способност за учење.”¹⁴ Тоа може да трае подолго, но е значајно бидејќи вработениот тоа веднаш го применува. На пример, “ADBS”¹⁵ го лансира образованието на далечина од подрачјето на авторските права, а за усовршувањето е предвидено три месеци.¹⁶

- *Менторство* е пренесување на стекнатото знаење од еден на друг

- *Работилници и семинари* често се организираат со цел библиотекарите да учат низ играње улоги (учење преку искуство) обично се одвиваат во училници, на некои теми што се карактеристични за библиотекарството.

- *Конференции* – многу се важни бидејќи на нив се организираат разни предавања и работилници, а учесниците може да изберат на која работилница ќе присуствуваат. Нивната важност е и во тоа што се собираат стручњаци од библиотекарството и дејности слични на библиотекарството.

- *Стручно образование* - низ разни програми и обуки, библиотекарите се стекнуваат со потребното знаење што од нив го бара работното место на кое се распоредени.

¹³ Mihajlović, B. Znanje je moć. Достапно на URL: <http://www.emagazin.co.yu> (пристап 2009.07.08)

¹⁴ Miler, •oel; Miler •an-Luj. Nav. dj. Str. 45.

¹⁵ ADBS-L’association des professionnels de l’information et de la documentation - Здружение на стручњаци за информации и документација

¹⁶ Miler, •oel; Miler •an-Luj. Nav. дело, стр. 45.

- *Предавања, презентацији, објавување.* Речиси и не се препознава како континуирано образование, но сепак се разменуваат искуства и се стекнуваат информации за проблеми значајни за дејноста.

Напредување

Напредувањето е силен мотивациски фактор бидејќи претставува премин од пониско на повисоко ниво на работење и претставува напредок на работното место. Знаејќи дека напредувањето зависи од успешноста во работата, вработените ќе вложат повеќе напор за да постигнат унапредување, кое може да биде хоризонтално, кога вработениот напредува во истата работа и вертикално кога се унапредува за друга работа.

Меѓучовечки односи

Многумина би рекле дека зад секоја успешна организација стои квалитетен работен тим чии односи почиваат врз добри меѓучовечки односи. Тоа е навистина така бидејќи колегијалноста и разбирањето на работа овозможуваат размена на мислења, искуства и идеи. Добрите односи на работа и меѓусебната соработка имаат влијание не само врз личноста поединечно, туку и врз работниот морал на тимот. Меѓусебната соработка дава чувство на припадност, ја зголемува мотивацијата и ги зголемува работните перформанси. Позитивните односи на работа се темелат врз три вештини:¹⁷

- разбирање на лицата со кои работиме заедно
- разбирање на другите, а потоа и самите да бидете сфатени (слушање со емпатија)
- користење на позитивна комуникација

Кога меѓучовечките односи на работа се нарушени, тогаш стресот е незаобиколен и најчесто е “условен од лошите односи со колегите, надредени и подредени, како и организациски стресови, како што се често или пак премалку учествување во работните задачи и вклучувањето во донесување на некои одлуки, авторитативно раководење, недостаток на јасен опис на работите и задачи и сл.”¹⁸

¹⁷ http://www.moj-posao.net/jseeker_wiki.php?wikiName=PoslovniTreners1 (пристап 2009.07.08)

¹⁸ <http://www.uszg.org/tolteam/UserFiles/File/Rad,%20psihicko%20zdravlje%20stres%20mobbing%20i%20bum%20out.pdf> (пристап 2009.07.08)

Интересна работа

Ако работата е здодевна и неинтересна, резултатите ќе изостанат бидејќи вработените нема да покажат интерес за работа. Поголема мотивираност за работа покажуваат вработените чија работа е интересна и полна со предизивк, која сама по себе ќе обезбеди мотивација.

Вклученост и учество на вработените

Ако сакаме да имаме мотивирани работници, мораме да откриеме што им е важно, мораме да ги вклучиме во се што е битно.¹⁹ Значајно за вработените е организацијата да ја препознае важноста и потребата од неговата работа. Со тоа што ќе бидат вклучени во повеќе работи, кај вработените се создава поголема одговорност, а често тоа е мотивација која е поефективна од паричната награда. Раководителите на библиотеките мораат добро да ги познаваат своите вработени за да можат да им доверат сложени задачи и на тој начин да се растеретат од многубројните обврски.

Работно време

Работното време е исто така еден од важните мотивирачки фактори. Во денешната динамична околина, голем број организации не ги почитуваат приватните обврски на вработените и често се случува вработените да работат повеќе отколку што е пропишано со закон. Прекувремената работа треба да се плати. Ако организацијата не е во состојба на своите вработени да им даде парична награда, тогаш може да примени некој вид нефинансиска награда (на пр: слободни денови). Ако природата на работата дозволува работа дома, тогаш може да се примени и тој облик на работа. Во последните неколку години сè поголем број организации практикуваат флексибилно работно време. Тоа вработените посебно го ценат бидејќи им овозможува да завршат некои приватни работи што понекогаш се итни и неодложни. Имајќи предвид дека во библиотеките работат претежно жени, флексибилното работно време е добро за нив за да може да завршат некои од своите многубројни обврски.

Иако најчесто платата се става на прво место за силен мотиватор, може да се каже дека ги нема тие пари што може да ги натераат луѓето да ја засакаат својата работа ако ја мразат или да се чувствуваат задоволно ако се нарушени меѓучовечките

¹⁹ Wheatley, Margaret J. Inovativnost - uva•avanje kreativnosti svih zaposlenika. // Quantum 21. net: Znanost i umjetnost vođenja, 1-5 (2006), str. 2.

односи. Тешко е да се осознаат причините што ги мотивират и ги демотивираат во работата и поради кои со задоволство ја извршуваат работата или воопшто не ја извршуваат бидејќи станува збор за психолошки фактори. Затоа една од целите на менаџментот е да пронајде начин како да генерира задоволство за работа кај сите вработени.

Задоволство на вработените

Најважниот резултат на мотивацијата е задоволството што претставува една од најмногу истражуваните теми во подрачјето на човековото однесување во организациите. Причината за тоа секако лежи во верувањето дека задоволен работник е продуктивен работник и дека успехот на организацијата нема да се постигне со незадоволни работници.²⁰ Затоа сè повеќе важност им се дава на материјалните и на психолошките фактори што влијаат врз задоволството на вработените. Многу научници се интересирале за влијанието на мотивацијата и задоволството врз вработените и дале многубројни дефиниции, од кои посебно би ја истакнале дефиницијата на Вром “Задоволството од работата е реакција на вработените што произлегува од улогата што ја имаат во својата работа”.²¹ Успешното работење и зголемената продуктивност пред сè зависат од тоа како вработените ги доживуваат својата работа, колегите, работната околина и многу други елементи што се дел од работните односи. Причините за задоволство и незадоволство не се исти. Фокусот на наградување е доволен за задоволување на потребите на вработените, но мотивацијата и организациската клима ориентирана кон постигнување на извонредни резултати се постигнуваат единствено со задоволување други потреби.²² Често се случува да се применат многубројни физички и психички отсуства, има и такви што доцнат постојано на работа, користат боледувања, не доаѓаат на состаноци, често се во други канцеларии, играат игрички на компјутер, користат разни интернетски програми за комуникација (MSN, skype, Facebook и сл.). Тоа предизивкува незадоволство кај преостанатите вработени што се преоптоварени со работа. Луѓето во својата работа вреднуваат различни работи и поставуваат различни цели. Многубројните истражувања покажуваат дека постојат многу фактори што имаат влијание врз задоволството на библиотекарите за извршување на работните задачи. Едно такво истражување е спроведено од Демирел во 28 високошколски библиотеки во Турција.²³

²⁰ http://www.ekof.bg.ac.yu/nastava/posdiploma/organizaciono_ponasanje/doc/VREDNOSTI%20I%20ZADOVOLJSTVO%20POSLOM.pdf (пристап 2009.07.10)

²¹ Job satisfaction. Dostupno na <http://www.ifla.org.sg/IV/ifla61/61-kaye.htm> (пристап 2009.06.28)

²² <http://www.selectio.hr/content/view/27/88/lang.hr/> (пристап 2009.07.10)

²³ <http://www.ifla.org.sg/IV/ifla61/61-kaye.htm> (пристап 2009.07.10)

Резултатите покажале дека образованието, талентот, физичките услови за работа, односите со колегите, признанијата, стекнувањето почитување, сигурната работа, платите и статусот имаат влијание врз задоволството и незадоволството на библиотекарите. Притоа е истакнато дека најголемо незадоволство во работата е присутно во јавните библиотеки, а во специјализираните, и покрај лошите услови за работа, библиотекарите истакнале дека се најзадоволни од платите. Затоа е добро при концепирањето на системот за мотивација да се земе предвид задоволството на вработените, кое може да се измери квантитативно и квалитативно. Податоците наједноставно можат да се добијат со анкетање и евалуација.

Литература

1. Петровски, Добри. Трансформација на библиотеките во Македонија. Битола: Факултет за учители и воспитувачи: Друштво за наука и уметност, 1999.
2. Шуклев, Бобек. Менаџмент лексикон. Скопје: Завод за унапредување на стопанството на РМ, 1993.
3. Dedić, M. Umihanić B. Osnove menadžmenta i preduzetništva. Tuzla: Ekonomski institut, 2004.
4. Likar T. Motivacija in knjižnični menadžment. URL <http://revija-knjiznica.zbds-veza.si/Izvodi/K0012/likar.pdf> (2009-06-21).
5. Marušić S. Upravljanje ljudskim potencijalima. Zagreb: Ekonomski institute. Zagreb, 1990.
6. Miler, oel; Miler an-Luj. Menadžment biblioteka : rukovođenje zaposlenima. Beograd : Clio : Narodna biblioteka Srbije, 2005.
7. Mihajlović, B. Znanje je moć. Dostupno na URL: <http://www.emagazin.co.yu> (пристап 2009.07.08).
8. Rue, Leslie W.; Bayers, Lloyd I. Management Skills and Application. Boston : Irwin 1992.
9. Zupan, N. Nagradite uspešne. Ljubljana : Gospodarski vestnik, 2001. Str. 51.
10. Wreen, Danijel A.; Voich, Dan Jr. Menadžment, proces, struktura i ponašanje. Beograd: Privredni pregled, 1994.
11. Wheatley, Margaret J. Inovativnost - uvađanje kreativnosti svih zaposlenika. // Quantum21.net: Znanost i umjetnost vođenja, 1-5 (2006), str. 2.

Интернетски извори

1. http://www.ekof.bg.ac.yu/nastava/posdiploma/organizaciono_ponasanje/doc/VREDNOSTI%20I%20ZADOVOLJSTVO%20POSLOM.pdf (пристап 2009.07.10)
2. <http://www.ifla.org.sg/IV/ifla61/61-kaye.htm> (пристап 2009.07.10)
3. http://www.moj-posao.net/jseeker_wiki.php?wikiName=PoslovniTrener51 (пристап 2009.07.08)
4. http://www.poslovniforum.hr/management/motivacijske_tehnike.asp (пристап 2008.09.30)
5. <http://www.selectio.hr/content/view/27/88/lang/hr/> (пристап 2009.07.10)
6. <http://www.trend.hr/clanak.aspx?BrojID=62&KatID=22&ClanakID=665> (пристап 2009.07.05)

СТРАТЕГИИ НА МЕНАЏМЕНТОТ И НИВНА ПРИМЕНА ЗА ЗГОЛЕМУВАЊЕ НА МОТИВАЦИЈАТА

Иванка Соколова

Со оглед на тоа дека сите вработени немаат еднакво развиена свест, знаење и вештини, задача на менаџерите е да ја сфатат сложеноста на потребите на секоја личност што се разликува зависно од карактерот, годините, работното искуство, образованието и сл. Бидејќи вработените се основната верига во синџирот на успех на секоја организација. Во организациите што немаат разработено стратегии на наградување има лоша работна атмосфера, недостасува одговорност и доверба, а вработените се чувствуваат лошо. Затоа менаџерите мора да креираат развојна визија, јасно да ја пренесат на вработените и да развијат дух на заедништво. Вработените мора да преземат одговорност, да бидат активни и со позитивна енергија да работат за успехот на организацијата.

Наградувањето на вработените претставува неопходна компонента на системот на управување, која ги поврзува организациската структура, финансиските и нефинансиски резултати и цели. Во модерните организации се развиени голем број на стратегии за мотивирање, кои можат да се приспособат кон потребите и интересите на институцијата и вработените. Под стратегија се подразбираат сите надоместоци што се добиваат за работата во библиотеката, а се делат на:

- стратегии на материјално наградување
- стратегии на нематеријално наградување

Стратегијата на наградување мора да се темели врз стратегискиот план на библиотеката и кон него да биде приспособена политиката на наградување, која мора да биде во рамките на законските прописи. За некои вработени доминантни се материјалните добивки и привилегии, а за други работните услови, работната и развојна политика во организацијата.

Материјални стратегии

Материјалните стратегии се насочени кон подобрување на материјалната положба на вработените. Платата претставува надоместок за вложениот труд и е еден од најмоќните мотиватори што ја подигаат работната енергија. Едно од прашањата што организациите го поставуваат пред себе е прашањето на висината на платата. Материјалните компензации се однесуваат на системот на плати, додатоците, дневници и сл.

Елементи на џлаџа

1. *основна џлаџа* (висина на плата што се исплаќа непосредно).

2. *варијабилен (стџимулатџивен дел на џлаџаџа)*:

- *бонуси* – награди за успешно завршената задача што се доделуваат еднократно
- *надомести* – награди што се доделуваат за лични достигнувања во облик на основна плата
- *наџради* - поврзани со достигнувањето на поставените цели
- *стџособности* – надомест за образование
- *надомести за личен развој*
- *додаџоци* – вработените ги добиваат за прекувремена работа, за оптоварување на работа

3. *Додаџоци на џлаџа (одмор, боледување, џензиско и здравстџвено осџгурување)*

Основната плата како основен облик на компензација се утврдува со посредство на постапки на вреднување на работата (опис на работата и спецификација на работата).

Еден од чекорите во системот на наградување е на вработените да им биде јасно дадено на знаење како ја заслужиле својата основна плата и според какви критериуми нивната работа е оценета и наградена.

Нематеријални стратегии

Денес во организациите платата не е единствен двигател што ги мотивира вработените за работа. Освен материјалните компензации, се користат и други нематеријални компензации што се движат од особините на работата преку работната клима до политиката на институцијата и активниот стил на раководење. Во потрагата за зголемување на мотивацијата во современите организации се повеќе внимание им се посветува на нематеријалните стратегии:²⁴ дизајнирање на работата, стил на менаџментот, партиципација, управување со помош на цели, флексибилно работно време, признание и фидбек, организациска култура, усовршување и развој на кариерата и др., кои заедно со материјалните стратегии го сочинуваат мотивацискиот систем.

²⁴Исто (пристап 2009-06-27)

Примена на мотивациски стратегии во библиотеките во Македонија

Пред раководителите на библиотеките се почесто се наметнува прашањето како да се мотивираат вработените. Со какви средства да се поттикнат вработените на работа и на остварување на целите на библиотеката, а тоа помалку да чини. Рестриктивниот буџет што мора да биде распореден на вистински начин не им допушта флексибилност и примена на материјални стратегии. Наградувањето на вработените во библиотеките во Македонија претежно се состои од плата што е пропишана со Законот за платите и е одредена со Колективниот договор. Националната програма за култура предвиде да се одредат стандарди и критериуми, нивна динамика и рокови, а заедно со тоа и финансиски, статусни, законски, морални и стимулативни мерки за вреднување на резултатите од работата. Меѓу другото, зацртана е изградбата на системот на звања. Хиерархијата на звањата, освен моралната сатисфакција, треба да воспостави разлики што ќе ги стимулираат вработените и ефекти при работа. Законот за библиотечната дејност има предвидено одредена финансиска помош за стручните звања, според член 47 од Законот за библиотечната дејност.

Ова наградување е валоризација за вложениот труд, но претставува и “важен мотивациски фактор кој во себе крие опасност од појавата на конфликтни ситуации меѓу библиотечните работници, бидејќи се однесува само на вработените со висока стручна спрема.”²⁵

Покрај големите финансиски проблеми што ги имаат библиотеките во Македонија, менаџерите се свесни дека работата на библиотечните работници не е дополнително финансирана. Со почитување на колективните договори на менаџерите им е дозволено да формираат системи за мотивирање користејќи притоа разни модели на стимулативно нематеријално наградување.

Постојат знаења и алатки што им овозможуваат на библиотекарите и на нивните менаџери да создадат работна околина што овозможува долгорочно задоволство во работата.²⁶

Врз мотивацијата на библиотечните работници дејствуваат низа фактори и тоа од индивидуални особини (перцепции, очекувања, вредности, ставови, потреби, аспирации), карактеристики на работната средина, работа, како и пошироката општествена слика²⁷

²⁵ Петровски, Добрн. Трансформација на библиотеките во Македонија. Битола: Факултет за учители и воспитувачи: Друштво за наука и уметност, 1999. Стр. 83.

²⁶ Likar T. Motivacija in knjižnični menadžment. URL <http://revija-knjiznica.zbds-veza.si/Izvodi/K0012/likar.pdf> (пристап 2009-06-21)

²⁷ http://www.poslovniforum.hr/management/motivacijske_tehnike.asp (пристап 2009-06-27)

Развој на систем за мотивирање

Во последните неколку години организациите се стремат кон изградба на квалитетен мотивациски систем²⁸ за да ги подобрат мотивацијата на своите вработени и својата конкурентност на пазарот. Мотивацискиот систем на секоја организација мора да обезбеди три типа на однесување важни за функционирање на организацијата и развојот:²⁹

- луѓето треба да се привлечат во системот и да се направи сè тие да останат во него
- вработените мора да ги извршуваат преземените задачи и обврски на задоволителен начин
- мора да се развива иновативна и креативна активност заради остварување на целите и развојот на организацијата.

Успехот во организацијата зависи и од вработените бидејќи тие мора да покажат знаење, брзина, креативност, иновативност и квалитет. Модерниот менаџмент е алатка што им овозможува на вработените да ги задоволат своите потреби, да го обезбеди и зголеми нивното задоволство.³⁰

Потребите може да се задоволат само со добро осмислен мотивациски систем што се темели врз материјално и нематеријално наградување. Финансиските мотиватори се многубројни, но се доволни да ја задржат личноста што сака стручно да се усовршува, да ги развива своето знаење и вештини, да се докаже меѓу своите колеги. Различните мотивациски потреби и различните стимулатори ги поттикнуваат материјалните мотиватори да се надополнуваат со широка и разно-лика нематеријална компензација. Вработените често се натпреваруваат во тоа кој подобро и навреме ќе ја заврши доверената задача. Подобрите треба да бидат наградени, а тоа е мотивација и за нив и за преостанатите вработени што го следат. Тоталното наградување³¹ е светски тренд и некои од развиените организации веќе го применуваат. Тоа се развива врз сознанието дека паричната компензација не е единствена и најважна во наградувањето.

²⁸ Sustav tvori skup elemenata koji su меѓусобно povezani tako da tvore uređenu cjelinu i u uzajamnom djelovanju daju одређене rezultate

²⁹ http://www.poslovniforum.hr/management/upravljanje_ljudskim_potencijalima.asp (пристап 2009-06-21)

³⁰ Likar T. Motivacija in knjižnični menađment. URL <http://revija-knjiznica.zbds-veza.si/Izvodi/K0012/likar.pdf> (пристап 2009-06-21)

³¹ Систем на тотално наградување = интегрален систем кој овозможува сакани облици на работно однесување и ставови

Овој систем овозможува низа погодности за вработените на пр: тринаесетта плата, право на мобилни телефони и бесплатно телефонирање, дополнително пензиско и здравствено осигурување, континуирана едукација, користење фитнес, детски градинки и др. При концепирањето на мотивацискиот систем постојат одредени правила кон кои треба да се придржуваат менаџерите:³²

- Акцент мора да биде ставен на тимското усовршување и наградување на целокупната организациска успешност
- Распределбата на бонусите мора да биде едноставна
- Платите на раководителите мора да бидат повисоки, но и први да се редуцираат кога има слаби работни резултати

Секој од овие облици укажува на комплексноста и на потребата од аналитички пристап во изградбата на сеопфатен мотивациски систем. Улогата на менаџерот е важна во одредувањето на стратегиите и политиката на наградување, како и во обликувањето на програмата за раководење систем на стимулативно наградување.

Често се случува вработените да не веруваат дека системот е објективен. Од тие причини треба да се придобие довербата на вработените со развиен систем на наградување што е мерлив спрема успешноста и сложеноста на работата. Мерењето овозможува да се согледаат количествено податоците и показателите со кои се мери вредноста. Квалитативно се употребува онаму каде што работната успешност не може да се мери квантитативно. Искуствата покажуваат дека големите организации го имаат препознаено системот на мотивација и наградување и веќе имаат пристапено кон него во осмислување. Меѓутоа, во голем број организации јасно е дека тој процес сè уште не започнал

Системот на мотивирање на вработените е стратeгиски многу важен за секоја организација, но истовремено и многу чувствителна тема во политиката на секоја организација. Библиотеките како непрофитни организации пред своите вработени поставуваат поинакви цели што не се пазарно ориентирани. Но, конкурентските предизвици на конкурентскиот пазар станаа предизвик и за библиотеките што полека одговараат на промените што се случуваат на технолошки и на професионален план.

³² http://www.poslovniforum.hr/management/upravljanje_ljudskim_potencijalima.asp (пристап 2009-06-21)

Заклучок

Водени од позитивните искуства и практиката што ги применуваат библиотеците во развиените земји, поголем број библиотеки во Македонија со години наназад се обидуваат да создадат атрактивен простор и подобрување на услугите, со цел на своите вработени и на корисниците да им понудат една нова околина.

Но, и покрај одредни чекори напред, не може да се каже дека библиотечната дејност во државата се развива со задоволително темпо.

Еден од проблемите со кои се среќаваат раководителите на библиотеките се финансиските средства бидејќи за подобрување на услугите во време кога технологијата бележи подем во развојот, потребни се поголеми финансиски вложувања, како во технологијата, така и во човечките ресурси. Од друга страна, голем број раководители во библиотеките сè уште не се свесни за значењето на мотивацијата и затоа и не пристапиле кон приспособување на постојните финансиски средства.

БИБЛИОТЕЧНА ГРАЃА И УСЛУГИ ЗА ЗАТВОРЕНИЦИ - ЧЕКОРИ ВО ИЗГРАДБА НА ЗБИРКИТЕ

Розита Петринска, м-р по библиотекарство
Раководител на Библиотеката на Факултетот за електротехника
и информациски технологии и на Машинскиот факултет во Скопје,
Универзитет “Св. Кирил и Методиј” - Скопје
rozitape@feit.ukim.edu.mk

Клучни зборови: затворски библиотеки, изградба на фондот, услуги

Апстракт: Овој труд ја разгледува проблематиката на изградбата на библиотечниот фонд во библиотеките на казнено-поправните установи (затворите) и услугите што ги нудат тие, како и на квалификациите на библиотечниот персонал во овие библиотеки.

Key words: prison libraries, library stock building, services

Abstract: This paper deals with the problem of prison library stock building. It gives a basic idea about the services that a prison library should offer, as well as the qualifications of the library staff required for working in this particular type of libraries.

Вовед

Паралелно со развојот на модерното општество како похумано и сè поголемото внимание на почитувањето на Универзалната декларација за човекови права на Обединетите нации (ОН), сè повеќе се зборува за човековите права на луѓето во поправните и казнените установи. Пренесувајќи го фокусот од казната на едукацијата и рехабилитацијата, улогата на библиотеките во затворите станува сè позначајна. Таа станува центар на подршката на образованието, рехабилитацијата и рекреацијата во овој тип институции. Библиотеката како таква придонесува многу кон социјализацијата на затворениците и, како врска со надворешниот свет, таа ги подготвува за нивно идно вклопување во општеството.

Затворениците главно имаат исти интереси во однос на читањето и имаат исти информациски потреби како и слободните граѓани, но за разлика од нив, тие не се во состојба да ги користат библиотеките надвор од затворот. Истражувањата направени насекаде во светот покажуваат дека популацијата во затворите во голем процент е со низок степен на образование и писменост, недоволно професионални вештини, но

покажуваат и висока стапка на ментална и емотивна нестабилност. Токму овие слабости се главниот предизвик на една затворска библиотека, чија улога во рехабилитацијата на затворениците не е мала.

Изградба на библиотечниот фонд

Изградбата на библиотечниот фонд се одвива во неколку фази. Првата фаза е **истражување на корисничката заедница и на нејзините потреби**. Во оваа фаза, важно е да се утврдат бројот и структурата на корисниците. Ако земеме предвид дека станува збор за библиотека за 400 затвореници, сите полнолетни, од машки пол, припадници на различни културни и етнички заедници и различни образовни структури, доаѓаме до заклучок дека затворската библиотека треба да вклучува печатени и други формати, кои би ги задоволувале образовните, информативните, културните, рекреациските и рехабилитациските потреби на затворската популација. Затворската библиотека го следи моделот на јавната/градска библиотека.

Втората фаза е **планот за набавка**. Овој план треба да биде заснован врз сите собрани податоци и параметри во процесот на истражување на корисничките потреби. Планот мора јасно да ги претстави целите и задачите на библиотеката и јасно да ја опише набавната политика. Според препораките што ги даде IFLA, на 400 корисници на затворската библиотека не треба да има помалку од 7000 единици³³. Стандардот би бил минимално 20 волумени по корисник и никако помалку од 2000 волумени по институција, без да се сметаат референтните материјали, сложувалките, стриповите, социјалните игри, музичките материјали, документацијата, компјутерските програми и електронските извори. Што се однесува на електронската и визуелната граѓа, препорачливо е број од најмалку 200 наслови вкупно или по 2 аудиовизуелни и електронски материјала по затвореник. Бројот на периодичните публикации што се препорачува е 0,2 претплати по затвореник годишно. Притоа, мора да имаме на ум дека важноста на дневните весници и списанија за затворениците е огромна бидејќи тие им се нивниот прозорец кон надворешниот свет.

Потоа следи процесот на **селекција**. Одбирањето на граѓата треба да се врши според Гарднеровите критериуми³⁴. Посебна важност треба да им се даде на следниве критериуми: соодветност на предметот и стилот за корисниците за кои е наменета,

³³ Kaiser, F. E., (Comp.). International Federation of Library Associations and Institutions: Linee guida per i servizi bibliotecari ai detenuti (2a edizione riveduta). (1995).
URL: <http://www.ristretti.it/areestudio/cultura/biblioteche/guida.htm> (2010-03-13)

³⁴ Спореди: Gardner, R. K. Library collections: their origin, selection, and development. New York: McGraw Hill, 1981. Стр. 185-186.

квалитетот, дали граѓата одговара на интересите и на потребите на корисниците, вниманието на критиката и јавноста, уметничкото, социјалното, научното или културното значење, степенот на новост на информациите, релевантност во однос на постојниот библиотечен фонд и застапеноста на темата и, се разбира, цената³⁵. Во изградбата на библиотечниот фонд не треба да се врши цензура, освен во случаите кога одреден наслов/тема претставува опасност за безбедноста на затворот или установата (на пример, изработка на бомби, бегство од затвор, боречки вештини).

По фазата на селекцијата, процесот на **акцесија** или **набавка** се врши по важечките стандарди и во согласност со утврдената набавна политика на библиотеката. Публикациите се набавуваат главно со купување, но и со замена и донации.

Прочистувањето на фондот, како една фаза во процесот на изградбата на библиотечниот фонд, треба да се врши на секоја втора година по однапред утврдени критериуми, за да се овозможи заштеда на просторот, поголема достапност на бараната граѓа и поекономично работење.

Финалната фаза е **проценката на вредноста на фондот**. Оваа фаза треба да се одвива со помош на библиотечни стручњаци и на корисниците, а по утврдените стандарди. Резултатите од оваа фаза се понатамошен показател за развој на библиотечниот фонд.

Граѓа и услуги

Освен референтните материјали, во збирката треба да се вклучат материјали за личен развој и доживотно учење, образовни материјали за различен степен на писменост, популарна литература, поезија, проза, научна литература, судска и правна документација, литература на јазиците на сите корисници, материјали за изучување странски јазици, списанија, музичка и филмска збирка, стрипови, социјални игри, детска литература, материјали за корисници со намален виден капацитет.

До информации за библиотечната граѓа доаѓаме од соработката со издавачите, со помош на нивните каталози, како и од CIP-билтените³⁶, тековните библиографии, саемите на книгата, соработката со други затворски библиотеки и од други видови библиотеки во земјата и во странство, рецензиите во списанија, разговорите со корисници, блогите и мејлинг-листите.

³⁵ Lehmann, Vibeke; Locke, Joanne (Eds.). Guidelines for library services to prisoners. (3rd ed.). (IFLA Professional Reports no. 92). The Hague: IFLA. (2005). Стр. 12.

URL: http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/2d/7a/f2.pdf (2010-03-13)

³⁶ CIP - Cataloguing in Publication

Затворската библиотека обично го следи моделот на јавната библиотека и треба да ги задоволи образовните, информативните, културните, рехабилитациските и рекреативните потреби на затворската популација. Во согласност со препораките на IFLA во врска со затворските библиотеки, во рамките на библиотеката се препорачува функционирање на неколку центри:

- Центар за самостојно учење - каде што корисниците би добиле помош за доживотно учење;
- Центар за поддршка на формалното образование - во кое корисниците би добивале помош во стекнувањето на формално образование;
- Центар за рекреација и забава - што би опфаќало изнајмување социјални игри, занимавање со уметност, слушање музика, изнајмување на ДВД-а и слично;
- Правно-информативен центар - кој освен можноста за читање на правна литература, би нудел и бесплатни правни совети;
- Центар за одвикнување од зависност, управување со негативни емоции, родителство.

Персоналот на затворската библиотека

Несомнено, од голема важност е стручната подготвеност на библиотечниот кадар што би работел во затворската библиотека. Со оглед на специфичноста на корисниците, библиотекарот освен потребните квалификации од областа на библиотекарството и информациските науки, треба да поседува и способност ефективно да работи во затворската средина. Персоналот на библиотеката задолжително треба да помине низ соодветна обука за работа во институции од казнено-поправен карактер. Тој или таа треба да биде свесен/а за потребите на затворениците, и тековните и потенцијалните. Искуството во светските библиотеки од овој тип покажува дека поголем успех во својата работа постигнале библиотекарите со дополнителна обука или работно искуство во областите како што се психологијата, криминалистиката, социјалната работа и образованието. Во Препораките за библиотечни услуги за затвореници на IFLA од 1995³⁷, како и во американските Библиотечни стандарди за затвори за возрасни лица³⁸ и британските Препораки за затворските библиотеки³⁹, се обрнува доста внимание на оваа тематика и се зборува за сите потребни квалификации на библиотечниот персонал, како и за нивната хиерархија.

³⁷ Kaiser, F. E. Наведено дело.

³⁸ Library Standards for Adult Correctional Institutions. Chicago: American Library Association / Association of Specialized and Cooperative Library Agencies, 1992.

³⁹ Collis, Roy; Boden, Liz, eds. Guidelines for Prison Libraries. London: Library Association Publishing, 1997.

Заклучок

Може да се заклучи дека изградбата на фондот на библиотеците на казнено-поправните установи се одвива во неколку чекори што не се разликуваат од изградбата на фондовите на преостанатите видови библиотеки - истражување на корисничката заедница и нејзините потреби, изработка на план за набавка, процес на селекција, акцесија или набавка на библиотечен материјал, прочистувањето на фондот по одреден план и со утврдени критериуми и проценување на вредноста на фондот, како последен чекор. Ваквите библиотеки се најмногу слични со јавните библиотеки, но специфичностите се однесуваат на нејзиното значење за корисниците, карактеристиките и квалификациите на библиотечниот персонал и посебните услуги што ги нуди.

Литература:

1. Gardner, R. K. Library collections: their origin, selection, and development. New York: McGraw Hill, 1981.
2. Collis, Roy; Boden, Liz, eds. Guidelines for Prison Libraries. London: Library Association Publishing, 1997.
3. Kaiser, F. E., (Comp.). International Federation of Library Associations and Institutions: Linee guida per i servizi bibliotecari ai detenuti (2a edizione riveduta) (1995). URL: <http://www.ristretti.it/areestudio/cultura/biblioteche/guida.htm>
4. Lehmann, Vibeke; Locke, Joanne (Eds.). Guidelines for library services to prisoners. (3rd ed.). (IFLA Professional Reports no. 92). The Hague: IFLA. (2005). URL: http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/2d/7a/f2.pdf
5. Library Standards for Adult Correctional Institutions. Chicago: American Library Association / Association of Specialized and Cooperative Library Agencies, 1992.

Дополнителна литература:

1. IFLA-ina naèela za skrb i rukovanje knji•niènom gradjom. / prevela K. Golub. Zagreb : Hrvatsko knji•nièarsko društvo, 2003.
2. Lehmann, V. Planning and implementing prison libraries: Strategies and resources.// IFLA Journal, 29(4), 301-307. (2003) URL: http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/175-E_Lehmann.pdf
3. Lehmann, V. Prison librarians needed: A challenging career for those with the right professional and human skills. //IFLA Journal, 26(2), 123-128. (2000). URL: <http://www.ifla.org/IV/ifla65/papers/046-132e.htm>
4. Narodna knji•nica: IFLA-ine i UNESCO-eve smjernice za razvoj slu•bi i usluga. Zagreb : HKD, 2003.
5. Strièeviaè, Ivanka. Izgradnja i upravljanje knji•niènim zbirkama : posebne korisnièke skupine. Izgradnja i pravljjanje knji•niènim zbirkama. Sveuèilište u Zadru, Regionalni izvanredni diplomski studij knji•nièarstva. Zadar, 7.2.2008 [Predavanje]
6. Tadiaè Katica. Rad u knji•nici. Opatija : Naklada Benja, 1994. URL: <http://www.ffzg.hr/infosz/biblio/nastava/dz/text/pog2.htm>

КОРИСНИЦИ НА ИНФОРМАЦИСКИТЕ ИЗВОРИ ВО ВИСОКОШКОЛСКИТЕ БИБЛИОТЕКИ: ПОТРЕБИ И ОЧЕКУВАЊА

Розита Петринска, м-р по библиотекарство
Раководител на Библиотеката на Факултетот за електротехника
и информациски технологии и на Машинскиот факултет во Скопје,
Универзитет “Св. Кирил и Методиј” - Скопје
rozitape@feit.ukim.edu.mk

Клучни зборови: високошколски библиотеки, извори на информации, корисници, потреби и очекувања

Апстракт: Трудот ги опфаќа корисниците на изворите на информации во високошколските библиотеки и нивните потреби и очекувања. Тој ја опишува разликата во поглед на потребите и очекувањата на трите основни групи корисници на библиотечните услуги на овој тип библиотеки - студентите, наставниот кадар и истражувачите.

Key words: academic libraries, information resources, users, needs and expectations

Abstract: This paper deals with academic libraries' users and their needs and expectations. Differences in needs and expectations of the three basic groups of users of these kinds of libraries - students, lecturers and researchers - are described.

Вовед

Кога зборуваме за изворите на информации во високошколските установи, пред сè мислиме на универзитетските и факултетските библиотеки, иако за голем дел од студентите главен извор на информации се токму нивните наставници. Затоа, во овој труд се задржуваме на корисниците на изворите на информации на академските библиотеки и на нивните потреби и очекувања. За таа цел корисниците ги делиме на три групи, кои се разликуваат меѓу себе по нивните потреби и очекувања, а тоа се студентите како прва, наставниот кадар како втора и истражувачите како трета група. Се разбира, покрај овие три главни групи, академските библиотеки се секогаш на располагање и на целокупната заедница и на своите вработени.

Високошколските библиотеки работат во променливи академски средини и функционираат како сервис што ги поддржува академските процеси и покрај тоа што тие самите не се носители на овие промени, мора да се менуваат и се менуваат во зависност од корисничките потреби⁴⁰. Институциите за високо образование се многу специфични институции токму поради тоа што тие се научни институции каде што истражувањето е комбинирано со образованието. И во образовниот процес и во процесот на истражувањето, високошколските библиотеки играат важна улога, не само во обезбедувањето навремен пристап и доставувањето информации, туку и во олеснувањето на решавањето на проблемите.

Развојот на доживотното учење е централната мисија на овие институции. Една модерна академска библиотека мора да одговори на сите потреби на своите корисници и мора да биде во чекор со времето.

Потребите за информации на сите три главни групи се различни, но различни се и потребите и барањата во рамките на една група. Се разбира, информациските потреби на корисниците на библиотеките на техничките факултети се разликуваат од оние на студентите на, на пример, општествено-хуманистичките науки. Во техниката приоритет имаат најновите информации и тековните откритија и тука стручната периодика има клучна улога, додека ситуацијата е малку поразлична во случајот со општествено-хуманистичките науки, кои се стремат кон пристапи до збирки што содржат оригинални документи - ракописи, инкунабули и слично⁴¹.

Академските библиотеки мора будно да ја следат академската средина за да обезбедат кориснички насочени услуги. Тоа значи дека мора да останат поврзани со академските институции, со наставните планови и програми, наставниот кадар, информациските потреби и истражувачките агенди, со желбите на студентите во поглед на пакувањето на бараните информации - цедиња, списанија, аудиовизуелни материјали, Интернет и сл.

Студентите како корисници на изворите на информации

Студентите се најбројната група на корисници на изворите на информации во високошколските библиотеки. Секоја година нови студенти со различни вештини во користењето на библиотеката и собирањето на информации доаѓаат во академската

⁴⁰ Спореди: Van Bentum, Maarten; Braaksma, Johanneke. The Future of Academic Libraries and Changing User Needs: General Concept and Concrete Developments. // The Future of Libraries in Human Communication: Abstracts and Fulltext Documents of Papers and Demos Given at the [International Association of Technological University Libraries] IATUL Conference, 17-21 May, 1999. EBSCO. URL: <http://search.ebscohost.com> (2008-05-30)

⁴¹ Спореди: Brofi, Piter. Biblioteka u dvadeset prvom veku: nove usluge za informaciono doba. Beograd: Clivo, 2005.

средина. Нивната перцепција и нивните очекувања од академските библиотеки се исто така многу различни, па така императив е да се разберат и да се дефинираат специфичните потреби на студентите и да им се даде она ниво на услуги кое им е потребно. И покрај тоа што студентите доаѓаат на факултетите со различни нивоа на искуства и информациски вештини, следниве карактеристики им се заеднички:

- почнуваат да стекнуваат истражувачки вештини потребни да се искористи потенцијалот на универзитетските библиотеки;
- потребна им е *user-friendly*-околина во која им се нуди помош и прашањата се добро дојдени;
- треба да се запознаат преку библиотечните обуки - поединечно или на организирани курсеви - со академската природа на услугите и изворите достапни во академските библиотеки⁴².

Така, на пример, студентите од прва година имаат различни потреби и очекувања од студентите на повисоките години на студирање. Таканаречените “нови” студенти главно се задоволуваат со печатени материјали што се задолжителна или изборна литература, додека од електронските материјали се служат исклучиво со материјали на Интернет, лесно достапни преку Гугл (Google). За жал, тие најчесто немаат критички однос кон Интернетот како извор на информации, така што во оваа фаза помошта од библиотекарот им е многу потребна. Во овој стадиум им се потребни инструкции за користење на услугите што ги овозможува библиотеката, како и едукација во поглед на информациската писменост.

Студентите од преостанатите години на студии имаат поголеми потреби, па така и нивните очекувања се поголеми. Тие користат печатени материјали, но и бази на податоци, посебно за истражувачките проекти и семинарските работи, и подоцна за своите дипломски работи или слични трудови. Обично тие веќе имаат развиено критички став кон Интернетот. Посебно им е важен пристапот до базите на податоци од далечина за можат да ги пребаруваат информациите од своите домови.

Заедничко на сите студенти им е очекувањето да ги добијат саканите информации за многу кратко време и на начин на кој им се потребни тие. Тие очекуваат пристап до библиотечниот web-РАС со *user-friendly*-интерфејс, преку кој можат да ги добијат информациите за сите списанија, книги и други збирки што ги поседува библиотеката, пристап од дома до електронските бази на податоци со информации за цитираноста, сижеата (апстрактите) или цели текстови на статии од различни списанија, книги, енциклопедии и други референтни дела.

⁴² Спореди: Cooper, Rosemarie... [et al.]. Remote Library Users: Needs and Expectations, 1998.
URL: http://findarticles.com/p/articles/mi_m1387/is_1_47/ai_53523836 (2010-03-15)

За многу значајна ги сметаат и меѓубиблиотечната позајмица и сервисот за достава на документи, но исто така и референтната помош од библиотекарот со чат, електронска пошта или телефон, како и интернетски упатства за библиотечните услуги.

Посебна подгрупа во оваа група се корисниците на далечина. Академските библиотеки станаа партнер во програмите за учење на далечина во матичните институции. За да се задоволат потребите на корисниците, вработените во овој вид библиотеки мора да ги разбираат корисниците и нивните потреби. Пристапот на далечина не е некој нов феномен за библиотеките - и порано библиотечниот персонал комуницирал со своите корисници со дописи или на телефон. Она што е ново е бргурастечкиот број на корисници што пристапува до изворите на информации од оддалечени места или како дополнување на посетата на самото место. Корисникот што ја користи библиотеката од далечина е индивидуа што пристапува до електронските извори на една библиотека од кое било место надвор од библиотеката, без оглед на физичката дистанција или на уписот на формалната настава⁴³. Во ерата на далечинското учење, студентите што студираат на далечина и немаат време и можности физички да ја посетат библиотеката или да поминат време во неа, очекуваат сите информации што им се потребни да ги добијат директно од Интернет и да не мораат да бидат физички присутни во неа. Ним им е потребен далечински пристап до сите услуги на библиотеката 24 часа дневно, седум дена во неделата (24/7). Библиотекарите треба да ги разликуваат корисниците “на самото место” и корисниците на далечина. Исто така, треба да ги препознаваат различните подгрупи на корисниците на далечина. Корисникот што живее во близина на библиотеката е во различна ситуација од оној што се наоѓа стотици или илјадници километри од библиотечната зграда, а кој учествува во учењето на далечина. Слично, корисникот што никогаш порано не користел електронски извори на информации носи со себе различни потреби и очекувања од оној што веќе ги користел. Ова значи дека еден ист пристап на библиотекарот и библиотечниот персонал кон овие групи би бил однапред предодреден на неуспех.

Наставниот кадар на високошколските установи како корисници на изворите на информации

Академскиот наставен кадар спаѓа во групата на искусни корисници на библиотеката и тие имаат постојани потреби за информации. Иако нивната физичка присутност е послаба од порано, тоа не значи дека тие не ги користат библиотечните услуги, туку дека модернизацијата на библиотеката и следењето на модерните текови на технологијата им овозможиле на своите корисници услуги на далечина.

⁴³ Ibid.

На врвот од листата на нивните потреби се електронските бази на податоци, посебно цитатните бази. Наставниот кадар цитатните бази ги користи како за пребарување на материјал за своите трудови и истражувањето, така и за добивање увид во тоа како нивните трудови котираат во научниот свет. Освен овие бази, оваа група корисници има потреба и од некои специфични бази на податоци, како што се базите на патенти и стандарди, што посебно важи за наставниот кадар на техничките и природните науки. Тие ги користат библиотечните пристапи до базите на податоци, но имаат и свои лични пристапи. Наставниот кадар на факултетите обично се членови на професионални здруженија и преку нив добиваат пристап до некои бази на податоци, до кои можеби самата библиотека нема пристап. Често имаат потреба за пристап до поголем број бази на податоци од оној до кој пристап има самата библиотека. Буџетот на библиотеките е ограничен и за да успеат делумно да ги следат очекувањата на корисниците, библиотеките се здружуваат во конзорциуми, со цел да им обезбедат пристап на своите корисници до што е можно повеќе електронски бази.

Од библиотеката наставниците очекуваат наполна поддршка на наставниот процес и дигитализација на библиотечниот фонд. Дигитализираниот материјал тие го користат не само за своите потреби, туку и за потребите на наставата, посебно кај наставата на далечина.

Имаат потреба за нови и актуелни информации, така што селективната дисеминација на информациите е многу важна услуга за нивната работа, што посебно важи за наставниците чија струка налага важност на поседување на најновите информации во што поскоро време.

Наставниците имаат постојана потреба за услугите на меѓубиблиотечна позајмица и за доставата на документи. Тие очекуваат бараната книга да ја добијат во краток временски рок. Што се однесува до нарачувањето на материјалот, при користењето на оваа услуга тие очекуваат воопшто да не мора да дојдат во библиотечната зграда за да го исполнат прашалникот за нарачка.

Истражувачите како корисници на изворите на информации

За разлика од порано, кога истражувачите поголемиот дел од своето време го поминувале во библиотечните згради, во поново време бројот на истражувачите во библиотеките рапидно опаѓа. Најголемиот дел од истражувачите веќе се адаптирал кон ширококораспространетите можности за пристап до дигитални содржини, до кои можат да пристапат од својата канцеларија или оддома. И истражувањата го потврдуваат намалувањето на бројот на истражувачите што ја користат библиотеката. Тоа е посебно типично за истражувачите од областа на техничките и на природните науки,

додека истражувачите од уметностите и од хуманистичките науки се уште активно се служат со неа, иако не во толкав обем и број како порано⁴⁴. Причината за тоа е делумно во тоа што во “информациската ера” библиотечните услуги се достапни и на далечина, а делумно поради тоа што истражувачите ценат дека библиотеките им даваат приоритет на подршката на наставниот процес и на учењето⁴⁵. Истражувачите имаат потреба за поголем број дигитални документи и пристап до што повеќе бази на податоци, но, за жал, тука важи проблемот што веќе го споме-навме - буџетите на академските библиотеки не се толку големи за да можат секогаш да одговорат на нивните потреби. Ги користат библиотечните пристапи до електронските бази на податоци, но најчесто имаат и свои лични пристапи. Како и наставниците, очекуваат дури и да не мораат физички да бидат присутни во библиотеката за каква и да е услуга. Ги користат електронските каталози на библиотеките (web-PAC), но и очекуваат редовни известувања за новодобиената граѓа.

Заклучок

Од сето ова може да се заклучи дека потребите на корисниците на високошколските библиотеки се од широк спектар - од основни материјали за настава, до високо-специјализирани истражувачки услуги. Поради фактот што ставањето акцент врз истражувањата може да создаде непријатна средина за голем број студенти, високошколските библиотеки обично се фокусираат на воведните материјали и материјалите што го покриваат наставниот процес, со што се, пак, незадоволни истражувачите. Затоа библиотеките треба добро да ги дефинираат своите примарни корисници и јасно да ги утврдат нивните потреби и очекувања и кога е можно, да се постигне еден баланс што ќе им одговара на сите корисници. И покрај сите свои разлики, можеме да заклучиме дека корисниците на високо-школските библиотеки имаат многу слични очекувања. Речиси сите корисници тежнеат кон дигитализирање на библиотечните материјали и очекуваат сите библиотеки да бидат хибридни во блиска иднина, ако не и сосема дигитални. Сите сакаат пристап до што поголем број електронски научни бази на податоци, додека се разликуваат по тоа што студентите претпочитаат бази со цели текстови, а наставниот кадар повеќе сака цитатни бази. Истражувачите, пак, ги користат и едните и другите. Во однос на техничко-технолошкиот развој, сите корисници очекуваат библиотеката редовно да ги следи сите трендови и да нуди услуги што одговараат на нивните очекувања. И, се разбира, очекуваат љубезен и пријатен персонал со разбирање за нивните потреби, кој во секое време е подготвен да помогне и да даде потребни упатства.

⁴⁴ Споредн: *Researcher's Use of Academic Libraries and their Services* : a report commissioned by the Research Information Network and the Consortium of Research Libraries, 2007.
URL: <http://www.rin.ac.uk/files/libraries-report-2007.pdf> (2008-05-31)

⁴⁵ Ibid.

МЕЃУБИБЛИОТЕЧНОТО ЗАЈМУВАЊЕ ВО НАЦИОНАЛНАТА И УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА “СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ” - СКОПЈЕ

Маја Јовановска, виш библиотекар
Национална и универзитетска библиотека
“Св. Климент Охридски” - Скопје

Клучни зборови : меѓународно библиоџечно зајмување, начин, методи на зајмување

Меѓубиблиотечната позајмица претставува библиотечна активност што овозможува користење документи од други библиотеки. Библиотеката врши меѓубиблиотечно зајмување на библиотечен материјал од своите фондови на барање на библиотеки од државата и од странство, како и од фондовите на библиотеките во државата и од странство за потребите на своите членови

Меѓубиблиотечното зајмување е еден од позначајните процеси во современото библиотекарско работење. Развојот и функцијата на овој процес датираат уште во далечната 1989 година, година во која е почнато автоматизирањето на библиотеката и на нејзините процеси, од кои еден од позначајните е приклучокот на интернетската мрежа, со што се отвора можност за побрз начин на пребарување голем број меѓународни бази на податоци, како и можност за пребарувања во голем број светски информациски системи.

Меѓубиблиотечно зајмување публикации од странските библиотеки

Денес и покрај богатиот библиотечен фонд, интересот за меѓубиблиотечното зајмување публикации од странските библиотеки е особено нагласен. Научно-истражувачките работници од Македонија, од ден на ден, имаат сè поголема потреба од документи и други научни материјали што ги нема во фондовите на библиотеките во државата, па затоа преку службата за меѓубиблиотечното зајмување, во интерес на своите корисници, врши зајмување на книги, копии од статии и прилози во списанија, патенти, стандарди и сл. од странски библиотеки преку системот на меѓународно библиотечно зајмување.

Според статистиката, НУБ врши побарување од странските библиотеки за потребите на своите корисници од 1500-2000 наслови годишно, а добива барања за зајмување од нејзиниот фонд од 400-800 наслови годишно. Ако се направи преглед според

научни области, најчесто барани документи се од природните и применетите науки, а секако тука е и интересот за општествените науки.

Позајмувањето на библиотечниот материјал најчесто се одвива на следниот начин: индивидуалните и колективните корисници (организации, институции како од јавен, така и од приватен карактер) најчесто доставуваат писмено барање во кое треба читливо и точно да се напишат нивните лични податоци, како и основните библиографски податоци на бараниот материјал (автор/и; наслов на публикацијата, година и место на издавање, број, волумен и број на страници, може, но и не мора да се напише и ISBN или ISSN-бројот на публикацијата). Откако ќе се изврши пребарување, службата за меѓубиблиотечното зајмување сугерира и воедно информира за најдобрата варијанта за што побрзо добивање на бараниот материјал; изборот на библиотеката од која ќе се бара материјалот, начин на испраќање на нарачката (пошта, факс, е-маил), како и за цената на услугата согласно со ценовниците на библиотеките од кои се врши зајмувањето; времето на испорачка на материјалот. Корисникот самостојно решава за изборот.

Службата за меѓубиблиотечното зајмување го информира корисникот за очекуваното време за кое може да го добие документот и за цената на услугата, согласно со ценовниците на библиотеките од кои се зајмува,

По пристигнувањето на бараниот материјал, службата за меѓубиблиотечно зајмување веднаш го известува корисникот за пристигнувањето на материјалот, а корисникот го зема материјалот од библиотеката, воедно ги плаќа трошоците за извршената услуга според добиените фактури и ценовникот на библиотеката.

Ако позајмениот документ е во оригинална форма, треба да се врати за 15 дена од датумот на пристигнување во библиотеката.

Системот ARTTel во меѓубиблиотечното зајмување во НУБ

Меѓубиблиотечното зајмување во НУБ најчесто се врши преку системот ARTTel (Automated Request Transmission by Telecommunications), систем што дава можност за брзи информации и испорачка на документи. Со овој начин на позајмување годишно се реализираат 50% од барањата за меѓубиблиотечното зајмување. Користењето на електронската пошта (e-mail) за испраќање на нарачките е исто така брз и практичен начин за меѓубиблиотечното зајмување. Нарачката се испраќа и се чека 2-3 дена одговор за бараниот материјал, во некои многу ретки случаи библиотеките од кои се бара материјалот не информираат за статусот на нарачката, па затоа може да се чека и по една и повеќе недели, со што се губи драгоцено време за странката и за библиотеката. Задоцнетата повратна информација може да е причина за откажување на барањето,

односно бараниот документ веќе да не е актуелен за корисникот. Притоа, треба да се истакне дека процентот на ваков тип е минимален. Исто така, во одредени библиотеки барањата се праќаат и по обична пошта, со што се забавува процесот, а со тоа и ефикасноста на работата е сведена на минимум. Не толку одамна печатените каталози, особено централните каталози, беа основен извор на информации за фондските на странските библиотеки. Нивната многу поефикасна и побрза варијанта се автоматизираните онлајн-каталози. Во нашата практика, овие инструменти се користат често, а особено ќе ги споменеме каталогот на Бостон Спа во Англија и белгискиот онлајн-каталог IMPALA.

Начин на пребарување и зајмување на библиотечниот материјал

Меѓубиблиотечното зајмување со користење на ваучерите IFLA (IFLA Voucher Scheme) е интересно за корисниците бидејќи овозможува соработка со голем број библиотеки од светот вклучени во него. Со овој систем е олеснета комуникацијата, а пред сè плаќањето на услугите, без депозит како што е случај со Лондонската библиотека, без фактури, без поштенски купони итн., со други зборови го решава проблемот на меѓународното девизно плаќање. Поради тоа ваучерите IFLA се многу поприфатливи за НУБ и затоа како нејзина членка има можност да зајмува документи од сите библиотеки во светот што се негови членови. Според договорот, зајмувањето на монографска публикација чини 1 IFLA ваучер или 8 евра (околу 500 денари), а копија на статија со неограничен број на страници чини ½ ваучер или 4 евра. (околу 200 денари), што е прифатлива цена за нашите корисници.

Службата за меѓубиблиотечното зајмување им ги предочува на корисниците сите можни начини, со цел тие, според нивните потреби и можности, да го селектираат и да го изберат најдобриот начин на позајмица, како и за цената на услугите.

Според наше мислење, најдобар начин за брзо и ефикасно меѓубиблиотечното зајмување е можноста за електронско пребарување и нарачка, како и за електронска трансмисија на текстовите со скенирање во прилог (аттачмент), што не треба да биде многу скап процес. Со тоа се добива во време, а секако и во цената на услуги. Така, службата за меѓубиблиотечното зајмување постојано ги следи сите новини во работењето, како и новите можности, солуции, програми, се со цел во интерес на нашите корисници. Се надеваме дека бројот на наши корисници, како и нивните потреби, ќе се зголемуваат од ден на ден, а со тоа и нашата служба заслужено ќе го добие епитетот најдобра.

Резиме

Во статијата е опишана и објаснета работата на службата за меѓубиблиотечно позајмување на библиотечен материјал, а воедно видовите и методите на зајмување, како и искуствата и согледаувањата од досегашното работење.

Summary

Interlending and Document Supply in the National and University Library “St. Kliment Ohridski”- Skopje

The interlending activities and experiences in National and University Library “St.Kliment Ohridski”- Skopje, are clearly displayed, in the enclosed paper. The ways of interlending are explained and the problems of satisfying the needs of the users are pointed out. The possibilities of improving this process in the future are suggested.

АВТОМАТИЗАЦИЈА НА НУ-БИБЛИОТЕКА “КОЧО РАЦИН” - ТЕТОВО УСПЕСИ И ПРОБЛЕМИ

Елизабета Трпческа - Петрушевска, виш библиотекар
НУ - Библиотека “Кочо Рацин” – Тетово

Клучни зборови: автоматизација, библиотечно-информативен систем, библиографски запис, НУ-Библиотека “Кочо Рацин” - Тетово.

Апстракт

Автоматизацијата на библиотеците од западниот регион претставува дел од проектот за воспоставување интегриран библиотечно-информативен систем во Македонија. Во тој контекст од посебен интерес претставува автоматизацијата на Националната установа - Библиотека “Кочо Рацин” - Тетово, со оглед на тоа дека станува збор за библиотека со богат фонд книги и со задоволително голем број корисници. Во 2005 г. НУ-Библиотека “Кочо Рацин” од Тетово преку серверот на Националната и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски” од Битола се вклучи во COBISS.MK. Локалната база на НУ -Библиотека “Кочо Рацин”, позната под акронимот КРТЕ, заклучно со 20.04.2010 година има 12.550 записи, а со инсталирање на тестната верзија на сегментот COBISS2/Позајмица влегува во следната фаза на автоматизација.

Key words: Automation, Library information system, bibliographic record, NU Library “Koco Racin” Tetovo.

Abstract

Automation of library processes in the western region of the Republic of Macedonia is part of a project aiming to establish an integrated library information system in the country. In that context, automation of the library processes at the National Institution Library “Koco Racin” - Tetovo is very important because it is a library with a large book fund and sufficiently big number of users. In 2005, NU Library “Koco Racin” from Tetovo, joined the COBISS.MK through the server of the National and University Library “St. Kliment Ohridski” from Bitola. The local base of NU Library “Koco Racin”, known under the acronym KRTE, on 20.04.2010 has 12.550 records, and installing a version of the COBISS2/Loan enters the next phase of automation.

Вовед

Библиотеката претставува образовна, културна и информациска установа што има важна улога во развојот и во градењето на едно демократско општество. Таа претставува своевиден сервис што на своите граѓани им овозможува слободен пристап до знаењето, информациите и до ред други содржини потребни за културно издигнување и образование, за стручна и научна работа, промовирање на концептот за доживотно учење, информирање и разонода¹. Денес сè поактуелна е улогата на библиотеките како главни информативни центри, кои на своите корисници им овозможуваат пристап до сите информации, односно до сите облици на знаење и известувања складирани како во нивните збирки, така и на информациите достапни на Интернет. Благодарение на библиотеките знаењето што е складирано со векови наназад, достапно е за сите преку книгите, звучните снимки, цедињата и други извори². Поврзувањето на библиотеките во библиотечно-информативни системи им овозможува на корисниците брз и лесен пристап до бараната информација.

Библиотеките во Македонија се поврзани во библиотечниот систем COBISS, а заемната библиографска база на податоци COBIV/MK е воспоставена во декември 2001 година. При воспоставувањето на заемната библиографска база учествувале НУБ “Св.Климент Охридски” – Скопје, МУБ “Св.Климент Охридски”- Битола и Природно-математичкиот факултет – Скопје. Процесот на автоматизација на другите библиотеки се одвива постепено. Во 2004 година, Матичната библиотека “Кочо Рацин” од Тетово склучи договор со Националната и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски” од Битола за вклучување во заемната библиографска база преку серверот во Битола.

Воспоставување на локалната библиографска база на податоци во НУ - Библиотека “Кочо Рацин” Тетово.

Од 13.12. 2004 до 17.12. 2004 година тројца библиотекарски од библиотеката во Тетово посетуваа курс “Корисџење на програмска опрема COBISS2/Каталоџизација – иочетџен”, во просториите на МУБ “Св.Климент Охридски” – Битола. Во 2005 година, за работа во реалната база КРТЕ, на серверот во НУУБ “Св.Климент Охридски” – Битола беа отворени кориснички имиња за тројца библиотекарски од библиотеката во Тетово и тие ги добија следните можности:

¹ Tadić, Katica. Rad u knjižnici: priručnik za knjižničare. URL: <http://www.ffzg.hr/infoz/biblio/nastava/dz/text/katm.htm> (2008-08-31)

² Brophy, P. Biblioteka u dvadeset prvom veku: nove usluge za informaciono doba. Beograd : Clio, 2005.

- пребарување во заемната база на податоци COBIB.MK и копирање на записите во локалната база на податоци
- внес и дополнување на збирните и деталните податоци за состојбата на фондот во локалната база на податоци (полињата: 992, 996, 997 и 998)

На 07.10. 2005 година преземен е првиот запис од заемната библиографска база и е внесен во локалната база, со што почна процесот на формирање на локалната база на библиотеката.

Првите проблеми со кои се соочи библиотеката беа несоодветната интернетска врска, која би овозможила брз и лесен начин на работа, како и недоволната информатичка опременост на библиотеката. Исто така, од предвидените три работни места функционираше само едно, така што заклучно со 31.12. 2005 година бројот на записи што беа преземени од заемната во локалната база КРТЕ изнесуваше 179.

Во периодот што следеше библиотеката обезбеди интернетска ADSL-врска и нов компјутер, со што се олесни и се забрза процесот на работа. Во ноември 2006 година еден библиотекар-каталогизатор од локалната база КРТЕ доби лиценца за креирање нови записи во заемната база, така што бројот на преземени записи во текот на 2006 изнесуваше 2882, како и 9 креирани записи.

Согласно со реализацијата на Проектот “Автоматизација на библиотеките од западниот дел на Македонија” во август 2007 година библиотеката доби дел од предвидената опрема потребна за функционирање на библиотеката во COBISS.MK (компјутер, ласерски печатач, печатач ЗЕБРА ТЛП 2844 и еден бар-код читач). Исто така, тројца библиотекарски го посетуваа курсот “Користење на програмска опрема COBISS2 / Каталогизација - почетен” и во ноември за нив беа отворени нови кориснички имиња. Бројот на преземени записи во 2007 година изнесуваше 2988 и 62 креирани записи.

На 17.07.2008 година библиотеката го доби преостанатиот дел од опремата предвидена со проектот (компјутер, печатач ЗЕБРА ТЛП 2844, два печатача Fujitsu DL 3750, еден бар-код читач) и со тоа се реализира тој дел од проектот за автоматизација на библиотеката. Во текот на оваа година и покрај веќе многу подобрата информатичка опременост, како и поголемиот број библиотекарски што работат на преземање записи, бројот на преземените записи поради чести проблеми околу конекцијата со серверот, особено во летните месеци, не е на саканото ниво. Така, бројот на преземени записи во текот на цела 2008 година изнесуваше 2194, како и 97 креирани записи.

Бројот на преземени записи во текот на 2009 година изнесуваше 2673 и 467 креирани записи. Во периодот од 03.01. 2010 до 20.04. 2010 бројот на преземени записи изнесува 866, како и 162 креирани записи, така што заклучно со 20.04. 2010 локалната база КРТЕ има вкупно 12.550 записи.

Во текот на 2009 година НУ-Библиотека “Кочо Рацин” се опреми со три нови компјутери, од кои два се наменети да им послужат на корисниците за пребарување на јавно достапниот електронски каталог (ОРАС) и да вршат други интернетски пребарувања. Од јануари 2010 библиотеката има своја официјалната интернетска страница, чија адреса е www.nubkrte.org.mk и корисниците на НУ-Библиотека “Кочо Рацин” ќе можат од својот дом да го пребаруваат каталогот на библиотеката или да добијат некои други информации за установата. Исто така, инсталирана е тестната база од програмскиот сегмент COBISS2/Позајмица, со што библиотеката влегува во следната фаза на автоматизација и се надеваме дека следната година библиотеката ќе може во целост да го имплементира сегментот COBISS2/Позајмица.

Заклучок

Реализацијата на Проектот за автоматизација на библиотеките во Македонија доведува до обединување на информациите на библиотечните фондови во Македонија со информациите и електронските документи од базите на податоци со другите сервери во системот. На овој начин, со посредство на развиените сервиси во системот, библиотечно-информативниот систем во Македонија ќе стане библиотека без сидови. Фондовите на библиотеките во Македонија на овој начин ќе бидат достапни на Интернет и интернетските сервиси ќе ги поддржуваат библиотечните услуги. Автоматизацијата на библиотеките доведува до развивање на библиотечните услуги и формира единствен информативен систем на сите библиотеки.

НУ-Библиотека “Кочо Рацин” од Тетово е дел од овој библиотечно-информативен систем и таа е полноправна членка во COBISS.MK.

Литература

1. Brophy, P. Biblioteka u dvadeset prvom veku: nove usluge za informaciono doba. Beograd : Clio, 2005.
2. Tadiæ, Katica. Rad u knji•nici : priruènik za knji•nièare.
URL: <http://www.ffzg.hr/infoz/biblio/nastava/dz/text/katm.htm> (2008-08-31)

РАЗГОВОР СО Д-Р СИГРИД РЕИНИЦЕР (SIGRID REINITZER)

Милена Бојациска, Библиотека,
Технолошко-металуршки факултет,
Универзитет “Св. Кирил и Методиј”, Скопје

OZ: organizacija znanja, 2007, XII, Sv. 3, 137-140

Interview with Sigrid Reinitzer

In this article is given an interview with Sigrid Reinitzer, the winner of the prize “Pro-meritis”. This interview is guided by Franci Pivec, an editor of the Journal *OZ: organizacija znanja*, Maribor. Sigrid Reinitzer represents a chapter from the history of Austrian libraries. She has wide knowledge in law, German language, geography, ethnos, technology of chemistry, science of libraries and archives. From 1971 to 1978 she was working at University library at Graz and in 1989 she became the first woman - chief in the history of this library. At that time she was also taught chemistry and library science and became well known in the world. From 1998 to 2002 she was a president at the Library Society of Austria, IFLA and UNESCO. In the last two years she has been working as a manager for collaboration of libraries and archives and museums in the state and abroad. She has cooperated with IZUM and has taken part in the international board of the COBISS Conference.

Translated from Slovenian

Разговор со д-р Зигрид Реиницер (Sigrid Reinitzer)

Даден е разговор со Зигрид Реиницер, добитник на наградата “Pro-meritis”. Разговорот е преведен од словенечки јазик и го води Франци Пивец, главен уредник на списанието **OZ: Organizacija znanja**, Марибор. Разговорот е преведен од словенечки јазик.

Кога на Зигрид Реиницер и доделија златен медал “Pro-meritis”, беше кажано: “Сигрид Реиницер е цела една глава во историјата на австриските библиотеки!” Нејзиното знаење се темели врз широко образование од областа на право, германистика, географија, етнологија (на која докторираше во годината 1968), хемиската технологија и од библиотекарството и документаристиката.

Во Универзитетската библиотека во Грац дошла во 1971, а во 1978 година ги презема нејзините клучни стручни задачи, од 1989 е првата жена-директор во нејзината историја. Истовремено ги одржува педагошките обврски по хемија и по библиотекарство. Била носител на сепаната наобразба на академските библиотеки поради што е ценета во целиот свет. Од 1998 до 2002 била претседател на Австриското библиотекарско друштво и во IFLA и UNESCO.

Во последните две години, кога водењето на “нејзината” библиотека ја презел д-р Вернер Шлахер, се посветила на стратежискиот менаџмент за поврзување на библиотеките, архивите и музеите на државно и на меѓународно ниво. Во оваа широка рамка се и нејзината соработка со IZUM и долготрајното успешно водење на Меѓународниот одбор на конференцијата COBISS.

OZ: Библиотекарите во светот, посебно во државите на Југозападна Европа, ве познаваат по вашата ангажираност во различните поттикнувања на соработки и поврзувања. Дали таквата меѓусебна отвореност - меѓукултурност - е во самата природа на библиотекарството?

Реиницер: Со столетија библиотекарите одржуваат блиски контакти во поврзувањето со размена на информација и култура. Библиотеките чуваат научна литература, а во последно време и дигитални медиуми од сопствените држави и од соседните држави. На корисниците им зајмуваат книги и им нудат информации од ревиите и од дневниот печат. Десет години, специјално за таква намена, биле формирани меѓународно признати меѓубiblioteкарски позајмици. Во последно време, во време на дигитализација, скенирање документи и е-пошта, овие креации се промениле. Меѓусебната отвореност, според мене, лежи во природата на библиотекарството и затоа овој повик го разбрав како пратеништво.

OZ: Вашата, актуелна деловна област е определена како стратегиско управување со библиотеките, архивите и музеите на локално, регионално, национално и на меѓународно ниво. Како ги оценувате димензиите во тие рамки, кои се значајни “играчи” и како ја гледате улогата на Австрија во тоа?

Реиницер: Главните “играчи” се сите три установи во подеднаква мера (библиотеки, архиви, музеи; заб. на прев.). При соработката библиотеките имаат посебна задача, тие своите резерви ги попишуваат во согласност со повеќе единствени правила и во голема мера тоа го прават во електронска форма.

За различните дела во музеите и за хетерогеното градиво во музеите нема единствени правила иако постојат различни пристапи што користат можности за обработка на податоци и за електронско прикажување. Во Австрија, под водство на Здружението на австриските библиотекарки и библиотекарски, се формирала деловна заедница ВАМ (герм. ВАМ – Bibliotheken, Archive und Museen, англ. LAM – Libraries, Archives and Museums).

Пример за австриската деловна заедница ВАМ е германската деловна заедница EUBAM (http://dl-forum.de/deutsch/foren/25_1333_DEU_HTML.htm) што се занимава со тешкотиите на европските библиотеки, архиви, музеи, со заштитата на историски податоци и со помош на мултидисциплинарно здружување на проекти за дигитализација придонесува за културното наследство, како и за прашањето за стандардизација во Европа.

Цел на активноста на проектите на ВАМ е да се поттикне Европската унија да влезе во програмата е-Европа (http://ec.europa.eu/information_society/europe/2005/index_en.htm).

За европските културни установи оваа иницијатива е вредна зашто се зазема за:

- чување и евалуација на европското колективно културно наследство,
- обезбедување културна разноликост,
- достап до тоа наследство за државјаните и државјанките,
- јакнење на образованието и туризмот,
- развој на нови дигитални содржини во услужната индустрија.

Програмата е-Европа е значајна и за:

- Хармонизирање на развојот во другите држави и за усогласување со други држави,
- Подобрување на квалитетот и рентабилноста,

- Достап до информацискиот портал ВАРМ во цела Европа (пристапот до дигиталната содржина треба да биде можен за сите),
- Подобра координација на европската политика за сите видови културни информации и содржини,
- Тесна соработка со сите држави на Европската заедница.

Во програмата е-Европа се значајни следните теми што се поврзани со активностите на деловната заедница ВАРМ:

- Долготрајно архивирање.

Сојузната канцеларија на Република Австрија, Австрискиот државен архив и Австриската национална библиотека организирале на 15 октомври 2007 состанок со наслов: Австриска мрежа на знаење - дигитално долготрајно архивирање (gl.www.bundeskanzleramt.gv.at/langzeitarchivierung).

- Знаци на квалитет на мрежата.

Јазичите претставуваат најголема пречка за употребата на културното наследство:

- преминот кон саканиот јазик мора да биде едноставен и еднозначен;
- повеќејазичноста во мрежата мора да биде почитувана дури и при креирањето на мрежата (овозможување туѓи јазици покрај мајчиниот: соседната држава, држава на Европската заедница, државите надвор од Европа, кои деловни мрежни страници треба да се понудат на повеќе јазици?).
- вклучување на корисниците,
- поврзување со други мрежни понуди,
- интероперабилност (поврзување): употреба на отворени системи што не се во однос со употребената машинска и програмска опрема.

Во Грац, заедница под водство на унив. проф. д-р. Валтер Кох (Steinbeis-Stiftung) подготвува портал ВАРМ, што се угледува на европските проекти Media Alp и DISMARC. Од 2004 година, во рамките на ВАРМ Австрија соработувам и јас самата.

OZ: Вашата соработка со IZUM почнала со проектот AALIB - онлајн- претставување на универзитетските библиотеки од просторот Алпи-Јадран пред петнаесет години. Развојот на IZUM и системот COBISS следи по подолго време и затоа вашата оценка е многу релевантна!

Реиницер: Застапничките и застапниците на библиотеците од просторот Алпи-Јадран спознаа дека е значајна соработката на информациските установи од нивните држави. Долго време AALIB бил единствен доказ за залагање и партнерство на оние библиотеки што во рамките на својата држава немале точно дефинирана задача прво во книжевна, а подоцна и во електронска форма. Приказот во англиски јазик ги премостил јазичните рамки. Не бил почитуван националниот јазик, што се покажало како слабост во приказот на податоците.

Денес секоја држава мора да се залага културните установи ВАРМ да бидат дел од програмата е-Европа. Како пример во таа насока, IZUM, со своето богато искуство со COBISS, претставува контактна институција. Ретко некоја европска земја има таква институција што понудува идеални услови за јазиците од соседните држави. Одделни установи употребуваат различни видови програмски опреми со поволна цена што потоа треба да се надградат за употреба во поголем систем што претставува повеќе часови и денари или таквата програмска опрема за поголеми системи не е употреблива и со неа предвидените цели не се остваруваат. Богатите искуства на IZUM мора да бидат по волјата и да се употребуваат во практиката на соседните држави.

ОЗ: На ланската конференција COBISS ја прифативме т.н. “Мариборската декларација” за значењето на библиотеката за квалитетот на универзитетот. Како повеќегодишна директорка на универзитетска библиотека, како гледате на перспективната улога на библиотеката во болоњскиот единствен универзитетски простор?

Реиницер: Кон крајот на деведесетите години од минатиот век се јави интерес за високото образование во Европа. Болоњскиот процес е правно необврзан договор за образованието во 46 европски држави. Средби на европските министри, за образование, се одржуваат на секои две години (во 2001 во Прага, во 2003 во Берлин, во 2005 во Берген, во 2007 во Лондон и во 2009 во Леувно) и на нив министрите уредно одредуваат кои цели треба да се постигнат во болоњскиот процес. Исто така министрите се подготвени за изведба на различни концепти на државно ниво. Нив ги поддржуваат деловниот собир на европско ниво, националните одбори на националната болоњска заедница (извор: <http://de.wikipedia.org/wiki/Bologna-process>).

Целите на болоњскиот процес се делат на три тематски делови:

- поттикнување на подвижност,
- меѓународна конкурентност,
- вработување

Меѓу другото, прифатени се и следниве цели:

- да се создаде систем на повеќе разбирливи и примерни студиски предмети, со помош на воведување додатоци кон дипломите,
- создавање системи на студии со два степенa,
- да се воведат систем на кредити по европски преносен кредитен систем (ECTS)
- да се поттикнува подвижноста на студентите, не само во географскиот систем, туку и на подрачјето на културните вештини, подвижност меѓу универзитетите и меѓу студиските програми,
- поттикнување европска соработка при развојот на квалитетот, поттикнување европска димензија на високото образование, поттикнување доживотно учење и образование.
- поттикнување учество на студентите (кога се донесуваат одлуки и поттикнувања на сите нивоа),
- поттикнување на привлечноста на европскиот високообразовен простор,
- да се поврзе европскиот високообразовен простор со европскиот простор на истражување, со вклучување докторски студии во болоњскиот процес.

Дополнителна цел е интеграцијата на социјалната димензија што се смета како интердисциплинарна мерка и затоа не се претставува како самостојна тема.

IZUM, со својот единствен информациски и библиотечен систем COBISS, претставува основа за повеќе цели на болоњскиот процес и во однос на преостанатите држави има голема предност. Голема работа е да се достигне целта на доживотното учење повеќе како поддршка на единствениот библиотечен систем, во што се вклучени образовни установи (училишта, високи школи, универзитети), отколку како хетерогена понуда на информации што треба да ги употребуваме за секоја установа посебно. И кај организациите што прават испитувања, основа за успешно дејствување е единствениот информациски систем.

Пристапот до е-реви и е-информации за управување на различни конзорциумски спогодби треба да се уреди и на државен портал. Од големо значење за успешно дејствување во науката и образованието е поврзувањето на е-информациите со печатените документи.

OZ: Улогата на библиотекарите бргу се променила и од некогашниот “мирен” позив станала “динамична” функција. Дали мора да се промени статусот на библиотекарот во истражувачката и академската заедница?

Реиницер: Дејствувањето на библиотекарот, а во согласност со тоа и неговата улога, се променило многу со развојот на мрежните каталози, меѓународно достапните бази на податоци на Интернет, е-ревиите и е-книгите и воведувањето на Интернетот. Активностите во библиотеката како каталогизацијата, зајмувањето, меѓу-библиотечното зајмување или многубројните можности на информациските сервиси може лесно да се споредат со времето пред воведувањето на Интернетот. Многубројните задачи во библиотеките не се како некогаш изолирани, туку претставуваат членови во долгата низа информации.

При набавка на информациски материјал, од се поголемата поплава на информации, библиотекарот во голема мера мора да побара помош од академската заедница. Притоа е многу значајно стручното знаење што претставува добра подлога за меѓусебно почитување. За жал, ниеден библиотекар не мора да биде стручно поткован во сите подрачја и во тој пример доживотното учење е значајно и неминовно.

OZ: Постои верување дека бездната меѓу развиените и неразвиените делови на светското библиотекарство станува се поголема. IZUM се залага да приготви “приклучок” за балканските држави што доживеале несреќна историја. Како гледате на ефектот на механизмите на меѓународна помош при развојот на библиотекарството?

Реиницер: Поради својата глобалност библиотекарската струка нуди идеална основа за соработка меѓу државите што имаат различно развиени информациски системи. Потребно е да се определат глобални механизми на помош за да се зајакне информациската и библиотекарската струка во државите каде што имало војна. За зајакнување на човечките вредности во тие држави е потребна обнова на нивната наука и култура. Во тој поглед IZUM претставува пример што го гледаат многубројни меѓународни организации.

Една форма на меѓународна помош е таква што проектите на Европската заедница за библиотекарската струка им се доделуваат на државите од Европската заедница што соработуваат со многу држави што не се членки на Европската заедница и за проекти што ги стигнуваат границите на класичното библиотекарство и го заземаат културното подрачје ВАРМ.

OZ: Конференција COBISS се разви од “домашна” средба на корисници, со Ваша поддршка, во значајна регионална стручна конференција на библиотекарски и информатичари. Годинава таа е посветена на улогата на COBISS во поттикнувањето на меѓукултурен дијалог. Кои теми, според вас, се најголем предизвик за наредните години?

Реиницер: Конференција COBISS се развива и денес ја ценат многу претставници на библиотечните системи во државите на Европската заедница и во некои од американските сојузни држави. Меѓукултурниот дијалог би го опфатил глобалното библиотекарство во наредните години и би вклучувал поширок круг луѓе. Според моето мислење, во следните години IZUM би се занимавал со наследни тематски склопки што лесно би се вклучиле како дополнителни задачи на системот COBISS:

- Библиотеката како портал за наука и култура,
- Управување на знаењето и управување на медиумите,
- Информациски потреби за различни заедници на корисници,
- Зајакнување на човечките вредности со помош на соработка во подрачјето на науката и културата.

OZ: Вашиот стручен поглед се протега подалеку од границите на библиотекарството бидејќи сте се образувале и така сте дејствувале, на подрачјето од природните науки, техничките и хуманитарни науки. Бидејќи таквата “мултидисциплинарност” е значајна за библиотекарската дејност, дали затоа во библиотекарството треба да се вклучат дипломци од другите стручни профили?

Реиницер: Мислам дека студирањето на библиотекарство би добило многу ако се придобие кандидат што завршил едно студирање или со таков што се откажал од првото студирање. Секое дополнително знаење што се усвојува со тек на студирањето, му овозможува на библиотекарот подобра комуникација со истражувачите, научниците и студентите што бараат информација. И обратно, студенти што завршиле библиотекарско образование да можат дополнително да се дообразуваат. Информацијата писменост е основа за секој позив или за дополнително студирање.

OZ: Со Вашиот универзитет се поврзува единствениот Словенец, нобеловец, Фредерик Фриц Прегел (Friderik Fritz Pregl). Поминаа три четвртини од векот откако тој доби награда за органска микроанализа. Веројатно постои некоја врска меѓу него и Вашето семејство, што е значајна за Грацкиот универзитет и блиска до подрачјето на кое дејствувал Прегл?

Реиницер: Фредерик Фриц Прегл и Фридрих Реиницер (Friedrich Reinitzer) не биле родени во Грац, туку тие дошле таму подоцна и како научници живееле значаен дел од својот живот таму. Во исто време, во подрачјето хемија, дејствувал и Фридрих Емих

(Friedrich Emich), кој се родил и починал во Грац. Во летниот студиски семестар, во 2003 година, Харалд Вагнер им посветил семинарска задача на тие три научници (извор: http://www.orgc.tugraz.at/hoegroup/chem_ges/Wagner_2.pdf). Иако меѓу нив постоеле научни и лични врски, во социјалната историја за нив нема никакви записи, ниту усни известувања.

Фредерик Прегл (исто Фриц Прегл) е роден на 3 септември 1869 г. во Љубљана, во Австроунгарија и починал на 13 декември 1930 во Грац. Од 1913 бил редовен професор на Институтот за применета медицинска хемија во Грац, а пред тоа три години бил асистент за медицинска хемија во Инсбрук. Името Прегл е значајно за развојот на клиничката хемиска анализа. Неговите откритија овозможиле прецизна анализа на состојките во најмали количества и тие се употребуваат денес при клиничките хемиските анализи. Неговата работа помогнала за напредокот во подрачјето на истражувањето на хормоните и ензимите. Се вели дека најголемиот придонес на Прегл е тоа што тој своите методи не ги сокривал, туку ги демонстрирал на своите предавања, покрај тоа тој уредил лабораторија во Грац, во која хемичари од целиот свет ги учеле тие методи. Органската микроанализа се поместила напред со воведувањето методи за испитување на кристалната структура со отстранувањето на рентгенските зраци, масената спектроскопија и јадрената магнетна резонанција. Во 1923 Прегл добил Нобелова награда за хемија “за развој на микроанализа на органската материја” (http://de.wikipedia.org/wiki/Nobelpreis_f%C3%BCr_Chemie).

Мојот дедо, Фредерик Реиницер, е роден на 27 февруари 1857 година во Прага. Таму тој студирал на Високата техничка школа меѓу годините 1874 и 1877. Меѓу 1877 и 1882 бил асистент на одделот за хемија на Германската техничка висока школа во Прага, во 1882 година бил асистент за растителна физиологија на Германскиот универзитет во Прага, во 1888 година бил вонреден професор за ботаника, материјални науки, техничка микроскопија, техничка микробиологија и хемија на прехранбени и опojни средства на техничката висока школа во Грац. Во 1901 година дејствувал како професор по ботаника, материјални науки и техничка микроскопија и истовремено бил претседател на Институтот за ботаника. Во 1909 и 1910 година бил ректор.

Фридрих Реиницер ги изумил течните кристали (1889) и ја открил точката на топење на холестерилбензоатите и ацетатите. Починал на 16 февруари 1927 во Грац. Неговите научни дневници може да се најдат во оставнинската збирка во Универзитетската библиотека во Грац (<http://ub.uni-graz.at/sosa/nachlass/person/reinitzer/reinitzie>).

(Разговорот го водел Франци Пивец)

КОН ПРОМОЦИЈАТА НА МОНОГРАФИЈАТА “ОД ЧИТАЛИШТЕ ДО НАЦИОНАЛНА УСТАНОВА - БИБЛИОТЕКА ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ - ШТИП”

д-р Наде Караџоска
ЈОУ - Градска библиотека “Борка Талески” - Прилеп

На ден 4 февруари во Националната установа - библиотека “Гоце Делчев” во Штип беше промовирана книгата “Од читалиште до Национална установа Гоце Делчев” од Блага Спиридонова. Рецензенти на ова монографско издание беа професор-доктор Тодор Чепреганов и доцент доктор Наде Караџоска, која воедно беше и промотор .

Овој труд, како еден од ретките во библиотечната дејност е од големо значење како за библиотеката во Штип, така и за целокупната библиотечна јавност и истиот содржи богата документација за сето она што се случувало во библиотекарството не само на територијата на Штип и Штипско, туку и во цела Македонија.

Библиотечната дејност во Република Македонија има долга и широка историска традиција и е една од најзначајните културно-просветни дејности во нашето општество. Остварувајќи ја својата мисија низ многувековното постоење, таа постојано се менува во зависност од потребите и интересите на своите корисници, како и од различните општествено-политички збиднувања во одделни историски периоди.

Оваа публикација содржински изобилува со драгоцени документи и податоци што авторот ги подредува хронолошки во 12 поглавја.

Во првите поглавја на овој труд авторот не запознава со првите зачетоци од формирањето на библиотеката во Штип. Тие зачетоци датираат од 1872 година, кога на иницијатива на група интелектуалци месното население се самоорганизира и со свои доброволни прилози ја основа првата читална “Дејност”, со мал, но избран фонд книги. Отворањето на ова читалиште има и хуманитарна димензија, со што се поттикнува и отворање училишта и училишни библиотеки во регионот.

Со текот на времето училиштето развива голема и широка културно-просветна дејност. Во своите книжевни фондови читалиштето поседувало книги и од македонски преродбенски писатели и учебникари, напишани на македонски народен јазик.

Во овој дел авторот ги споменува имињата на неколку личности, културни дејци од Штип и Штипско, кои дале свој придонес за ширење на културно-просветната дејност во овој период. Тоа се браќата Арсение и Хаџи Михаило Костенцеви, како најстари книжари и Јосиф Ковачев, кој го издал и првиот буквар според звучниот метод.

Во наредните поглавја авторот не запознава со состојбата на библиотекарството во периодот помеѓу двете светски војни, неговата улога во општествено-политичките, образовните и културните околности во тој период. Отворањето библиотеки и читални во овој период било санкционирано од Министерството за просвета, кое единствено било овластено да дава дозвола за нивно отворање.

Библиотеката со читална, која била отворена овој период имала една единствена цел, а тоа е да и служи на постојната власт. Понатаму во текстот, авторот го споменува и податокот за формирање илегални библиотеки што поседувале мошне богата марксистичка литература и белетристика, која во тоа време служела за теоретска и идеолошка надградба на прогресивната младина. Паралелно со овие податоци се споменува и отворањето приватни (лични) библиотеки на поединци, меѓу кои најбогати биле библиотеките на Ванчо Прке, Славчо Стојменски, Љупчо Ајков и др., кои ги доставувале книгите меѓу своите приврзаници и симпатизери ширејќи ги прогресивните и револуционерни идеи во тоа време. Во ова време од печат излегуваат и младинскиот весник “Искра” и весникот “Народен глас”, во кои биле објавувани статии и прилози за развојот на младинската организација во Штип и во Македонија.

По ослободувањето, со одлука на Поверенството за народна просвета на територијата на цела Македонија, па и во Штип, се отвораат народни библиотеки и читални во градовите и во селата, во училиштата и во фабриките. Министерството за народна просвета донесува значаен документ за развојот на македонското библиотекарство, со што се дефинира значењето на библиотекарството како научна општествена гранка.

Од повеќето релевантни податоци што ги изнесува авторот во оваа публикација, се зборува дека формирањето на библиотеката “Гоце Делчев” во Штип почнува по ослободувањето во 1945 година, а според други, нејзиното формирање е во 1946 година. Со текот на времето библиотеката забележува значителен напредок во однос на збогатувањето на фондот со книги, весници и неколку списанија, а за тоа била заслужна народната власт.

Во библиотеката во овој период биле организирани и голем број културни манифестации, (изложби, предавања, трибини и сл.). Се забележува и формирање на голем број регионални и селски библиотеки, а се прават обиди да се надминат слабостите и да се подобрат условите во работењето. Во ова поглавје авторот изнесува исцрпни податоци за состојбите на сите библиотеки во општина Штип во тоа време.

Во 1954 година во НУБ “Св. Климент Охридски” - Скопје, со одобрение на Републичкиот совет за просвета и култура, се формира библиотечен центар за Македонија, а во Битола, Велес, Куманово, Охрид и во Штип се формираат околински библиотечни центри.

Со функционирањето на овој центар во Скопје, а по утврдување на фактичката состојба во библиотеките во Штип и Штипско, е направен напор со давање инструкции работата во библиотеките да се подобри, па така во библиотечниот центар во Штип се организираат низа предавања, семинари и др.

Во наредниот период библиотеката повторно се судрува со многу проблеми околу нерешеното просторно прашање, па така, во 1955-56 година следи нејзино повторно селење во административната зграда во земјоделско-индустрискиот комбинат “Црвена ѕвезда”, каде што делумно се подобрува просторното решение, а се споменува и фактот дека библиотеката дејствувала и како дом на културата затоа што многу од културно-просветните активности се одвивале таму.

Во поглавјето што следи авторот се задржува на стручната наобразба на библиотекарите од Штип, како и на нивното перманентно усовршување и надградба, па така, во одделни периоди Штип бил и домаќин на многу библиотечни семинари и стручни предавања, кои некогаш траеле и по еден месец.

Во 1961 година е донесено решение тогашната Градска библиотека да биде прогласена за Матична библиотека. Како матична библиотека таа работи само неколку месеци, а потоа повторно претрпува организациски промени, па дури и престанува да работи како самостојна установа, односно таа работи во рамките на установата за образование и културни дејности Поради големиот број интелектуални творци, во Штип во овој период се јавува потребата од формирање на роднокраен оддел. Одделот е формиран истата година кога библиотеката е прогласена за Матична библиотека.

Иако соочена со многу проблеми (финансиски, просторни и др.), библиотеката продолжува да работи се до 1966 година, кога повторно го добива статусот на матична установа, а ја врши задачата и на депозитна библиотека.

Во наредниот период библиотеката се преселува во новиот објект во кој се создаваат поповолни услови за работа во однос на просторот иако финансиите остануваат сè уште присутни. Со вселувањето во новиот објект, се реализирала идејата за активно работење на роднокрајното одделение. Во таа насока, собрани се многу вредни материјали и трудови за збогатување на роднокрајната збирка, за која свој придонес дале и неколку познати имиња од Штип, како на пример, првиот претседател Киро Глигоров, академиците Михајло Апостолски, Ацо Шопов, Никола Кљусев и др.

Со вселувањето во новиот објект, каде што библиотеката опстојува и работи и денес, град Штип добива културно катче во кое сите граѓани ќе се чувствуваат пријатно и истото ќе го користат за развивање многубројни активности поврзани со културното живеење во градот и пошироко. Условите во библиотеката значително се подобруваат како во однос на просторот, така и во однос на збогатувањето на книжниот фонд и на бројот на корисниците.

Почетокот на 1997 година најавува големи промени во библиотечната дејност не само во Штип и Штипско, туку и во целата држава. Имено, со развојот на технологијата и примената на современите трендови во библиотечното работење, библиотекарството ќе се најде на еден крстопат и пред еден голем предизвик.

Новите информатички технологии, односно комјутеризацијата на библиотечните процеси креираат нова библиотечна политика што е базирана врз современите информатички трендови. Во овој период во доменот на библиотечната дејност на ниво на Македонија се изготвуваат проекти за автоматизација на библиотеките, се одржуваат семинари и предавања за професионална наобразба на библиотечниот кадар, се врши набавка на компјутерска опрема. Реализирани се многу проекти, меѓу кои за град Штип беше мошне значаен проектот “Библиотека-инфобус” (патувачки библиобус), кој беше во соработка со FIOOM OSI Будимпешта, Швајцарската и Канадската агенција за меѓународен развој, кој всушност ќе значи почеток на организирано мобилно реализирање на библиотечната и информатичката дејност. Во исто време, тоа би значело создавање на општински информатички центар, јавна библиотека и комуникациски центар. Наредните неколку години библиотеката активно се вклучува во процесот на автоматизација. Во соработка со IZUM-Марибор се инсталира програмскиот софтверски пакет COBISS - Кооперативен онлајн библиографски центар во источниот регион, кој опфаќа мрежа од 14 други помали библиотеки. Се одржуваат курсеви, семинари за вработените, со што библиотеката активно се вклучува во сите активности поврзани со автоматизацијата во библиотечното работење.

Во завршното поглавје авторот ја претставува библиотеката како културно жариште на сите збиднувања во град Штип, но и пошироко. Националната установа - библиотека “Гоце Делчев” денес успешно работи и опстојува, а штипјани се горди што имаат вакво катче, кое во секое време можат да го посетат и да се чувствуваат многу пријатно користејќи ги современите услуги што им ги нуди библиотеката. Денес библиотеката и вработените навистина имаат што да понудат. Со осовременувањето на библиотечните процеси е олеснет пристапот до информациите и до знаењето, па така корисниците и граѓаните на Штип во библиотеката препознаваат и една друга димензија што своєвременно ја наметна библиотечно-информативниот систем во Македонија.

Summary

On 4 February 2010, in the National library “Gotse Delchev” in Shtip, there was a promotion of the book “From Reading-room to National institution Gotse Delchev”, by Blaga Spiridonova. Reviewers of this monographical edition were Phd. Todor Chepreganov and Phd. Nade Karadzhoska, who was also a presenter of the edition.

УДК 929 Аќимовиќ, В

Патријаршијата во Битола, каде што е сместена Патријаршиската библиотека во која се чуваат и 1753 книги од Виктор Аќимовиќ

Сеќавање на Виктор Аќимовиќ,

ЦЕЛСТАН - БИБЛИОТЕКА

Владо Кочовски, виш библиотекар

- 70 Години од објавувањето на “Јужна стварност” и “отвореното писмо” до српскиот академик Никола Вулиќ во 1939 година.

- “Никој не може да го оспори името Македонија, како што не може да го оспори името и индивидуалноста на српскиот, словенечкиот и на другите народи на Југославија”.

- За одземените, а невратени книги - државата на суд.

Верувам дека малкумина во Тетово сè уште се сеќаваат на **Виктор Аќимовиќ**, тетовец, предвоенен комунист, новинар, разузнавач во интерес на разузнавачката служба на Советскиот сојуз, филмски работник и, пред сè, голем книгољубител. Тој е оригинална, можеби најконтroversна личност во минатиот век во Тетово.

Роден е во 1915 година во Тетово од татко Лазо Аќимовиќ, општински службеник и мајка Параскева Герасимова, родум од Прилеп. Прогимназија завршил во Тетово, а како 14-годишно момче со родителите заминува во Крижевци (Хрватска), каде што се запишал да учи на земјоделскиот техникум. Поради ширење комунистички идеи, заедно со уште двајца Црногорци, е протеран. Во 1934 година се враќа во Тетово и веднаш почнува соработка со весникот “Глас Полога”, чиј уредник е Кузман Најде-новски. Објавува два написа, во кои пишува за тешката положба на монополските работници. Веќе следната 1935 година заедно со Борис Атковски почнуваат да го издаваат весникот “Тетовске новине”. Издаваат вкупно 10 броеви и речиси сите се забранувани од тогашните власти поради антирежимската ориентација бидејќи весникот се јавува како заштитник на правата на работниците и на сиромашните селани. По десеттиот број дефинитивно властите го забрануваат издавањето на весникот, а Виктор Аќимовиќ ќе се вработи во Монополот во Тетово и ќе биде еден од организаторите на штрајковите на тутунските работници. Тој ќе предизвика вистинска бура во јавноста со издавањето на единствениот број на весникот “Јужни преглед”, кој ќе го испечати во Марибор (Словенија), во кој на насловната страница ќе го објави отвореното писмо до претседателот на САНУ, академикот Никола Вулиќ, како реакција на неговото тврдење за непостоење на македонската нација.

Српскиот академик Никола Вулиќ во весникот “Време” од 16 ноември 1939 година ја објави статијата “Јужна Србија или Македонија”. Всушност, тоа беше негово предавање на истата тема што го одржа неколку дена пред тоа во Српскиот културен клуб во Белград. Разгледувајќи го прашањето постојат ли Македонци или тоа се Срби, Вулиќ во статијата манифестира типично шовинистички став и кон Македонија и кон Македонците.

Како резултат на неговото истапување, Кочо Рацин и Љупчо Арсов во Белград се сретнаа со академикот на 3 декември истата година и водеа со него бурен и долг разговор искажувајќи сосема спротивен став од Вулиќ.

Немирен по дух, 24-годишниот Виктор Аќимовиќ, се вклучува во расправата објавувајќи го отвореното писмо во својот нов весник во бројот првенец насловен како “Јужна стварност”, печатен во Марибор на почетокот од декември. Тој на првата страница од весникот го напечатил отвореното писмо до академикот Никола Вулиќ, во кое уште на почетокот нагласува:

“Сметаме за наша должност да истакнеме дека ние воопшто не се сомневаме во Вашиот научен авторитет, но исто така сметаме за должност да Ве запрашаме кому му беше потребно ова предавање за името на Македонија и зошто тоа во Српскиот културен клуб? Господине Вулиќ, да не го ставате Вашиот научен авторитет во служба на некои задкулисности?”

Вие, господине професоре, во своите научни излагања говорите за неоправданоста “Јужна Србија” да се именува како Македонија и сето тоа сте го поткрепиле со толку мизерни и слаби аргументи, што излегува дека за тоа повеќе знаат работниците што вршат археолошки ископувања во Македонија, отколку Вие самиот што ги раководите археолошките ископувања!...Вашата “научна теза” за именувањето на оваа област Македонија, поставена врз авторитетот на “научните вистини” толку “сјајно” сте ја развиле, што сте се доведле во една интелектуално смешна констатација дека оваа покраина не само што не треба да се именува како Македонија, туку не треба да се вика ни Јужна Србија, туку просто Србија!

Зарем Вие, г. Вулиќ, навистина, не знаете дека Македонија постоела, дека и денес постои, а дека не постои името Јужна Србија, бидејќи тоа е официјално име за оваа покраина и дека на југ на Србија постои Македонија?...Требаше да знаете, г. Вулиќ, пред да го одржите предавањето дека надвор од овој елитен собир на “престолните интелектуалци” пред кои говоревте за Македонија, постојат луѓе кои иако не се академици и научници, многу добро го знаат она што Вие го скривте...Вашиот со ништо неоправдан испад Ве доведе во ситуација на провокатор спрема македонскиот народ, а македонскиот народ, кој имаше можност да слушне за Вашето предавање, со јавен револт ги прими “научните вистини” од ваков вид, единствено достоинствени за публикациите на еден Цицвариќ.

Господине Вулиќ, за Ваше, а и за оној елитен собир на престолините интелектуалци, информирање можеме да го кажеме уште ова: Никој не може да го оспори името Македонија, како што не може да ги оспори името и индивидуалноста на српскиот, словенечкиот и на хрватскиот народ и на другите народи на Југославија. За тоа самиот македонски народ многу добро знае и како таков се чувствува (иако Вие како академик не го знаете она што го знае еден просечен жител на Македонија) бидејќи националното прашање во Македонија беше и сега е отворено. Значи, господине Вулиќ, Македонија постои, а постои затоа што постои и македонскиот народ!...

Тоа беше одговорот на тетовецот Виктор Аќимовиќ во далечната 1939 година, а отвореното писмо предизвика бурни реакции во јавноста. За весникот “Јужна стварност” тоа беше прв и единствен број. Натамошното издавање беше забрането. Како резултат на неговото несогласување со режимската политика осуден е на казна затвор,

која ја издржувал од 1939 до 1941 пролетта најпрвин во Билеќе, потоа во Меѓуречје, Ивањица и во повеќе други места. За време на Втората светска војна, Аќимовиќ, како добар познавач на албанскиот, грчкиот, српскиот, бугарскиот, францускиот и рускиот јазик, бил известувач во корист на советската Црвена армија од Балканот, а во 1944 година се приклучува на НОБ. По ослободувањето на земјата ќе работи како новинар-дописник на српски, хрватски и словенечки весници, а за време на Резолуцијата на Информбирото, при обид за бегство во СССР, на унгарската граница кај местото Хоргош ќе биде фатен и осуден на 4 години затвор што ги излежува во затворот во Битола и во Идризово. По издржувањето на казната Виктор Аќимовиќ од 1954 година до 1960 година живее во Марибор (Словенија), каде што првите три години работи како библиотекар во мариборската градска библиотека.

Виктор Аќимовиќ е врвен интелектуалец во своето време. Во триесеттите години од минатиот век бил близок со Кочо Рацин, Павел Шатев, Антон Панов и други истакнати политички и културни дејци. Располагал со импозантна библиотека со неколку илјади книги, меѓу кои и мошне стари наследени од татко му, стрико му, дедо му и прадедо му, кои исто така биле учени. Сите книги од неговата огромна библиотека во 1948 година биле запленети. По враќањето во Скопје во 1960 година ја тужи државата за да му ги врати книгите. За тоа сведочат повеќе пресуди, меѓу кои и една од Врховниот суд. Судскиот спор го добива во негова полза, но судската пресуда во која се наведени и околу 5000 книги нема да биде спроведена и книгите нема да му бидат вратени. Меѓутоа, Виктор Аќимовиќ не мирува. Купува разна литература и повторно создава библиотека со околу 2-3000 книги.

Виктор Аќимовиќ последните години од животот, по смртта на неговата трета жена Калипсо, ги минува во осаменички живот заедно со неговото куче. Ќе умре ненадејно во 1987 година, а неговото мртво тело ќе биде откриено дури по три дена откако соседите ќе забележат дека кучето непрестајно лае. Оние што први ќе влезат во неговиот стан ќе бидат вчудовидени од глетката. Неговото живеалиште практично било вистинска културна институција со неброен снимен фотографски и филмски материјал и многу книги со разна содржина што ги имало насекаде, па дури и во тоалетот и на балконите. Неговата оставнина е сместена во 200 архивски кутии во Кинотеката на Македонија, а 30 архивски кутии разен материјал се наоѓа во Државниот архив на Македонија.

Книгите неколку години по смртта на Аќимовиќ, ќерката на Аќимовиќ од неговиот трет брак со Калипсо Налчо, пред дваесетина години и подарила 1756 книги и едно пијано на библиотеката на митрополијата Преспанско-пелагониска во Битола, за кои во библиотеката постои приемна листа. Меѓу подарените книги има на маке-

донски, српски, англиски, бугарски, руски, француски, албански и германски јазик, кои со љубезноста на неговото Високопреосвештенство, Митрополитот Преспанско-пелагониски и администратор Австралиски и новозеландски г. Петар и г. Александар Гулевски, библиотекар на Митрополиската библиотека “Св. Јован Богослов” во Битола, ни беа ставени на увид. Има историска литература, романи, поезија, стручна литература од областа на фотографијата и филмот (173 библиографски единици), што е доказ дека Виктор имал широк дијапазон на интерес. На книгите ставал и сопствен печат во правоаголна форма на кој пишувало: Библиотека В. Аќимовиќа.

Виктор Аќимовиќ е правнук на Стојко Аќимовиќ, кој како српски учител е дојден во Тетово во 1860 година од скопското село Покошево. Со неговото учителствување практично почнува и интензивната српска црковно-училишна пропаганда во Тетово. Стојко е татко на Љубе Аќимовиќ, кој исто така ќе биде учител и во Тетово е познат како личност што се споменува како “Млади Љубе Стојкојчин”, стројникот во популарната тетовска народна песна “Кажми, Елсо Димушева”. Тој ќе има два сина Лазо и Стојко. Лазо Аќимовиќ, општински писар, е татко на Виктор, додека стрико му е Стојко Аќимовиќ, крстен по дедо му, кој ќе предава историја, географија и литература во тетовската гимназија и ќе биде познат како строг педагог. Виктор од своите претци ќе ја наследи љубовта кон книгата како и многу стари книги, можеби и ракописи, кои, за жал, по Втората светска војна ќе бидат запленети и најверојатно уништени.

Виктор Аќимовиќ снимен 1946 година